

*Elisabeth Gulløy, Gustav Haraldsen og
Bjørn Are Holth*

Notater

**Kvalitetskjenne-teikn innanfor
sektoren for omsorgstenester**

Innhold

Forord	2
1. Bakgrunn og metode	2
1.1 Innleiing	2
1.2 Om språk og formål for informasjonen	3
1.3 Kvalitative teknikkar, eining og representasjon	3
1.4 Deltakarane i fokusgruppene.....	3
2. Tema og opplegg for gruppesamtalane	4
2.1 Intervjuguiden	4
2.2 Etterarbeid og analyse: samanstilling av informasjon.....	5
3. Datagrunnlaget	6
3.1 Røynsler	6
3.1.1 Tenestebukarane.....	6
3.1.2 Dei pårørande	7
3.1.3 Tenesteutøvarane	8
3.1.4 Oppsummering	9
3.2 Deltakarane sine egne stikkord for kvalitet.....	10
3.3 Kvalitetsprofilar	11
3.4 Sortering i forhold til kjenneteikn i Nasjonal kvalitetsstrategi.....	12
3.4.1 Problem med sorteringsoppgåva	14
4. Dei seks kjenneteikna for kvalitet – forsøk på å konkretisere	14
4.1 Første kjenneteikn: Verksame tiltak.....	15
4.2 Andre kjenneteikn: Trygge og sikre tenester	15
4.3 Tredje kjenneteikn: Brukarinvolvering	16
4.4 Fjerde kjenneteikn: Samordning og kontinuitet	17
4.5 Femte kjenneteikn: God utnytting av ressursane	17
4.6 Sjette kjenneteikn: Tilgjengelege tenester og rettviss fordeling	18
5. Avslutning	19
5.1 Tolking av kjenneteikna og tolking av oppdraget.....	19
5.2 Nokre refleksjonar om svake og sterke sider ved materialet.....	20
5.3 Konkretisering av perspektiv og måling av kvalitet.....	20
Referansar	22
Vedlegg A Intervjuguide	23
Vedlegg B Kategorisering av deltakarane sine stikkord	27
Vedlegg C Døme på sorteringstabell og likskapsmatrise for ei fokusgruppe med utøvarar	33
Vedlegg D Nokre av dei mest frekvente stikkorda per kjenneteikn	36
Vedlegg E Meir om datainnsamlinga	37
Meir om fokusgrupper.....	37
Rekruttering.....	37
Intervjuguide	38

Forord

Seksjon for datafangstmetodar, Statistisk sentralbyrå (SSB), har i desember 2007 og fram til februar 2008 gjennomført ei kvalitativ datainnsamling om kvalitet innanfor pleie- og omsorgstenester på oppdrag frå Helsedirektoratet. Oppdraget kom via Seksjon for helsestatistikk i SSB og arbeidet er knytt til prosjektet *Evaluering av kvalitetsindikatorar i pleie- og omsorgstenestene*. Funna frå den kvalitative datainnsamlinga leggst fram i denne rapporten.

Rapporten er skriva av Elisabeth Gulløy, Gustav Haraldsen og Bjørn Are Holth i Seksjon for planlegging og brukertesting. Datainnsamlinga vart planlagt og gjennomført av Avdeling for datafangst ved Trine Dale, Bente Hole, Bjørn Are Holth og Solveig Myklestad.

Etter at oppdraget vart avslutta har nasjonale myndigheiter endra namnet på sektoren til helse- og omsorgssektoren. Vi har også endra namnet i tittelen på rapporten, men i teksta held vi fast ved det gamle namnet, sidan det er dette datainnsamlinga har gått ut frå.

1. Bakgrunn og metode

1.1 Innleiing

Formålet med dette prosjektet er å medverke til å få etablert eit verktøy eller ein metode for evaluering av ei rekkje tidlegare utarbeidde kvalitetsindikatorar knytte til kommunale pleie- og omsorgstenestar. Dessutan ønskjer ein å få innsikt i område som treng nye indikatorar.

Nasjonal strategi for kvalitetsforbetring i sosial- og helsetenestene (2005) seier at kvalitet i pleie- og omsorgstenestene er kjenneteikna av...

1. Verknadsfulle tiltak
2. Trygge og sikre tenester som..
3. Involverer og gir innverknad til brukarane
4. God samordning og kontinuitet i tenestetilbodet
5. God ressursutnytting
6. Tilgjengelege tenester som er rettferdig fordelte

Denne rapporten er ein del av arbeidet med å konkretisere dei seks kjenneteikna, slik at ein seinare også kan finne fram til gode indikatorar for å måle og evaluere i kor stor grad tenestene har desse kjenneteikna eller ikkje. Til no har dei som mottok pleie- og omsorgstenester og deira pårørande i liten grad vorte trekte inn i dette konkretiseringsarbeidet. Dette prosjektet dreier seg om å *innhente synspunkt på kva som kjenneteiknar gode pleie- og omsorgstenester frå desse to gruppene, pluss frå dei som utfører tenestene*.

SSB har valt å dele oppgåva i fire;

1. finne kva informantane i dei tre ulike gruppene ser på som *god kvalitet i pleie- og omsorgstenestene*, med størst vekt på tenestemottakarane (altså brukarar og pårørande) sine syn.
2. sjå på korleis informantane i dei tre gruppene plasserer sine eigne merke på god kvalitet i forhold til dei kjenneteikna som blir nytta i dag.
3. på grunnlag av dette sjå korleis dagens kjenneteikn kan beskrivast med brukarane sine eigne ord,
4. og sjå i kva grad dei ulike brukargruppene har samanfallande syn på dei ulike kjenneteikna.

1.2 Om språk og formål for informasjonen

Kva tyder kvalitet? Det er venteleg at det ikkje har nett same meininga for alle målgruppene for strategien. HelseDirektoratet har gitt omgrepet eit innhald som består av dei seks kjenneteikna. Her skal vi finne ut kva representantar frå dei tre gruppene legg i det same. Det er venteleg at dei vil nytte andre ord og uttrykk enn det som vi finn i strategidokumentet - dagleg tale og profesjonell tale skil på mange vis. Den som formidlar og den som les må vere bevisst at språktonen er annleis når vi legg fram det som vart sagt i fokusgruppene, altså det som er datamaterialet vårt, og det som vi kan trekkje ut som analyse og konklusjonar.

Kvalitetsindikatorar kan nyttast som styringsinformasjonen for nasjonale og lokale styresmakter ved å vise om utviklinga går rett veg på dette samfunnsområdet. Samstundes skal informasjonen også vere tilgjengeleg og *kunne nyttast av alle med interesse for feltet*; brukar, pårørande eller utøvar, like gjerne som journalistar, eller ein politikar som deltek i samfunnsdebatten. Dei ventelege brukarane av informasjonen kan altså grovt sett bli rekna som fleire svært ulike grupper; tenestemottakarane (medrekna dei pårørande), utøvarar og leiarar i helsesektoren, politisk leing og media.

1.3 Kvalitative teknikkar, eining og representasjon

Til grunn for arbeidet nyttar vi data som er samla inn ved hjelp av *kvalitative metodar*. Forslaga til konkretiseringar som blir presenterte i rapporten byggjer på ei rekkje gruppeintervju; såkalla fokusgrupper. Ei fokusgruppe er ein nøye planlagt diskusjon eller samtale som er lagt til rette for å få fram idear og synspunkt om eit gitt tema. Kvar gruppe består av mellom fem og ti personar som liknar einannan, dvs. har noko til felles, men som ikkje kjenner einannan frå før. Den som leier samtalen støtter seg på ein på førehand planlagd intervjuguide som syter for at relevante tema og dimensjonar blir dekte gjennom intervjuet.

Det er viktig å vere klar over at formålet med desse samtalene ikkje er å kartlegge *kva* brukarar, pårørande og dei som utfører tenestene meiner om pleie- og omsorgssektoren, men å få ei djupare innsikt i *korleis* dei dannar seg ei meining om dette, og særleg *kva dei seier er god kvalitet i tenestene*. Dei som deltek er derfor ikkje trekte ut fordi dei kan fortelje kva som er dei typiske haldningane i gruppa si, men fordi dei representerer eit utval av røynsler som gjer at vi kan avdekkje mønster i perspektiv og argumentasjon. Årsaka til at vi her rekrutterte personar frå forskjellige stader i Noreg er til dømes ikkje at vi ønskjer å analysere forskjellar i tenestetilbodet i ulike delar av landet, men at vi ønskjer å få ei så stor *breidd* i røynslegrunnlaget til deltakarane som mogeleg. Kommunane har ulik organisering, ressursar og prioritering, og folk har ulike røynsler frå møte med kommunen som tenestegivar.

Dersom vi hadde gjennomført fleire fokusgrupper med deltakarar med heilt andre røynsler enn dei som no deltok, kan det sjølvstundt hende at vi hadde oppdaga nye og annleis måtar å tenkje om tenestekvalitet på enn dei vi har funne i det materialet vi rapporterer frå her. Men resultatata frå dei fokusgruppene vi har gjennomført er så eintydige at vi tviler på dette. Når vi til dømes registrerer at deltakarane definerer god kvalitet som fråvær av negative røynsler, trur vi at det er den vanlege måten å vurdere tenestekvalitet på.

1.4 Deltakarane i fokusgruppene

Deltakarane i fokusgruppene vart rekrutterte av organisasjonar og arbeidsgivarar. Dei som vart spurde, bestemte sjølve om dei ville delta eller ikkje.

Ein metode som byggjer på frivillig rekruttering eller sjølvrekruttering gir oftast som resultat at dei som melder seg har sterke meiningar. Ber du folk om å ”melde seg” til å vere med og vurdere kvaliteten på ei nettside, er det fare for at du endar opp med eit utval som er meir positive enn det du

ville funne i eit statistisk representativt utval. I denne undersøkinga var mange av deltakarane i fokusgruppene folk med sterke, og ofte negative røynsler på området. Stemninga i fokusgruppene bar preg av ei meir eller mindre kritisk vurderande grunnhaldning til det vi skulle studere, nemleg direktoratet "sine" kjenneteikn. Fordelen med slik rekruttering er at synspunkta som kom fram er tydelegare og meir gjennomtenkte enn kva ein finn i befolkninga elles.

Derimot kan det ha vore andre problem med at deltakarane ikkje vart rekrutterte av SSB, men av aktørar på tenesteområdet. Fleire av dei som deltok høyrde til det same nettverket og kjende einannan frå før. Det er ofte uheldig i fokusgrupper. Det er forskjell på å møte framande og på å møte kjentfolk i ei slik gruppe. Når ein møter kjentfolk, legg ein lettare band på seg fordi ein også skal omgåst etter at gruppesamtalen er slutt. Det kan òg vere problematisk at deltakarane har felles røynsler som blir framheva slik at variasjonen i individuelle historier ikkje blir så stor som vi hadde ønske om. Den felles organisasjons- eller foreiningstilknytninga kan òg gi seg utslag i at gruppesamtalane blir prega av foreininga si måte å sjå ting på.

Tre gruppesamtalar vart gjennomførte i Tromsø, tre i Bergen og fire i Oslo. Alle tre stadene vart det gjennomført samtalar både med tenestebrukarar, pårørande og utøvarar av pleie- og omsorgstenester.

Tenestebrukarane var ei blanding av personar over 67 år som bur i omsorgsbustad og/eller som bruker ulike typar heimetenester (Tromsø), og funksjonshemma i alderen 26 – 50 år (Bergen og Oslo).

I Oslo vart det gjennomført to fokusgrupper med pårørande; ei med pårørande til barn og unge opp til 25 år med behov for pleie- og omsorgstenester, og ei med pårørande for eldre over 67 år som bruker eller har brukt slike tenester. Dei pårørande i Bergen likna på den første av desse to gruppene, mens dei pårørande i Tromsø både omfatta pårørande for barn og vaksne med pleie- og omsorgsbehov. Både personar som jobbar på institusjon og i heimetenesta var representerte i utøvargruppene.

Totalt deltok 58 personar i fokusgruppene. Det var ni tenestebrukarar som møtte, mens 31 pårørande og 18 personar som arbeider i pleie- og omsorgssektoren deltok. Det låge talet på tenestebrukarar gjer at denne gruppa er dårlegast dekt i undersøkinga. Men deltakarene dekkjer likevel eit bredt spekter av ulike røynsler.

2. Tema og opplegg for gruppesamtalane¹

2.1 Intervjuguiden

Intervjuguiden som vart brukt har tre klare bolkar:

1. Som innleiing fekk deltakarane høve til å seie kva for *røynsler* dei har med pleie- og omsorgstenestene i kommunen, på godt og vondt, og vurderingar av korleis behova blir stilte. Dette gav deltakarane ein sjanse til å få kome med litt av det dei hadde på hjarta og gjorde at alle i gruppa fekk uttalt seg og dermed medverka med noko. Dei direkte oppfølgingsspørsmåla var litt ulike mot dei forskjellige gruppene.
2. Etter ei kort innføring i det arbeidet direktoratet er i gang med, bad vi så kvar av deltakarane om å komme opp med *stikkord* for kva dei meiner er viktigast for å kunne seie at ei teneste innanfor pleie- og omsorg har god kvalitet. Alle stikkorda vart sidan noterte ned i ei felles liste i plenum.
3. Så presenterte vi dei seks kvalitetskjenneiteikna i den nasjonale kvalitetsstrategien og bad deltakarane om å *sortere alle eigne stikkord* frå lista under desse seks frå direktoratet. Dersom ein meinte at eit stikkord hørte under fleire av den nasjonale strategien sine, vart det skrive opp på ein ny lapp, slik at kvart stikkord kunne komme i fleire "haugar".

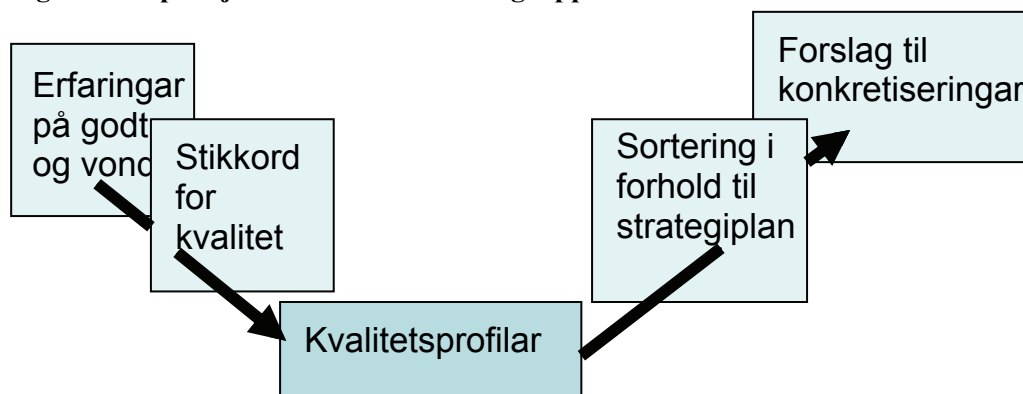
¹ For ei breiare visning av datainnsamlinga, sjå Vedlegg E

Der tida strakk til kørde vi til slutt ein felles gjennomgang av sorteringa og samla resultata i ein og same tabell. Ved å ta ein slik gjennomgang i fellesskap fekk deltakarane høve til å argumentere for vala dei hadde gjort og vi fekk kartlagt kva for like og ulike synspunkt og oppfatningar deltakarane hadde i høve til kvalitetskjenneiteikna.

Vi tek altså utgangspunkt i kva kvalitetskriterium tenestebukarar, pårørande og tenesteutøvar bruker når dei omtaler sine røynsler med pleie- og omsorgstenestene og kva slags ord og uttrykk dei bruker for å beskrive desse. Deretter ber vi dei reflektere over kor desse kriteria hører heime i forhold til den nasjonale kvalitetsstrategien sine målsetjingar.

Prosessens kan framstillast slik:

Figur 1: Disposisjon for arbeidet i fokusgruppene

Intervjuguiden og oppgåvene vart justerte noko undervegs i datainnsamlinga, men dette var heile tida hovudstrukturen i opplegget.

2.2 Etterarbeid og analyse: samanstilling av informasjon

Som utgangspunkt for analysearbeidet har ein framfor alt referata frå kvar enkelt gruppe, video- og lydopptaka, eventuelle observatørkommentarar, samt det som vart produsert av stikkord og resultat frå dei praktiske oppgåvene. Referata er av omsyn til personvernet ikkje ein del av denne rapporten.

Ein kvalitativ analyseprosess, og spesielt då den fortolkande biten av den, går i stor grad ut på å redusere, organisere, fokusere, forenkle, tydeleggjere, abstrahere og omforme datamaterialet. Ein vekslar mellom heilskap og delar og søker å få fram mening/essens i det gruppedeltakarane har kome med. I så måte opererer ein gjerne med to vanlege teknikkar kalla meningsfortetting og meningskategorisering (Sundvoll, 2006). Vi gjer bruk av begge i den følgjande analysen.

Vi har delt inn stoffet etter dei tre gruppene av deltakarar: brukarar, pårørande og utøvarar. Årsaka er at interesser, syn og røynsler frå møte med helse- og omsorgssektoren er ulike etter kva gruppe ein er del av.

Først legg vi fram dei samla røynslene til deltakarane i fokusgruppene, delt inn etter brukarane, dei pårørande og utøvarane. Oppgåva var framfor alt meint som ei innleing i gruppene, men stoffet utgjør eit viktig bakteppe for å skjønne meir av kvifor bileta av kvalitet er som dei er.

Så presenterer vi resultata frå første fokuseringsdelen av intervjuet, der deltakarane skulle gi sine egne bilete av kvalitet gjennom tre stikkord. Dette stoffet er ordna slik at vi har rydda alle stikkorda ved å

samla dei i temagrupper som heng logisk saman ved hjelp av meiningskategorisering og –fortetting. For lesaren står det fram som syntesar av stikkord. Dette utgjer ei form for meiningsfortetting.

Før vi går over på neste trinn, prøvar vi å trekkje ei line frå dei brukardefinerte dimensjonane og innhaldet i desse, til dei seks ”offentlege” kjenneteikna som sidan skal vere rammeverket. Vi har prøvd å gjere dette synleg også i form av ein enkel tabell over kvalitetsprofilar. Øvinga er grunna i vår tolking av deltakarane sine røynsler og kjenneteikn når dei skal sjåast i samanheng med dei offentlege kjenneteikna.

Så ser vi på sorteringsresultata frå siste del av intervjuet, der stikkorda vart sorterte mot kvalitetsstrategien sine kjenneteikn, og der desse òg vart presenterte for deltakarane. Denne delen munnar ut i ei oppsummering der vi går igjennom dei seks kjenneteikna eit for eit. Her prøver vi å nyansere og utvide biletet av dei seks kjenneteikna med dei dimensjonane vi har trekt ut av brukarane sine syn. Rammene for kvalitet innanfor kvart kjenneteikn blir utvida.

Til sist prøver vi å oppsummere analysen ved komme med forslag til konkretiseringar for det vidare arbeidet med å utdjupe kjenneteikna og indikatorar for desse. I Figur 1 over har vi prøvd å illustrere prosessen.

3. Datagrunnlaget

3.1 Røynsler

Her spurde vi altså om kva røynsler deltakarane hadde med pleie- og omsorgstenestene i kommunen – kva dei var nøgde og misnøgde med. *Brukarane* blir spurde om korleis dei meinte at deira behov blir teke vare på, om dei får den hjelpa dei treng og den kvaliteten dei ventar seg. *Dei pårørande* blir spurde om korleis dei meinte behova til tenestemottakarane blir tekne vare på, og korleis deira egne behov og forventningar vart møtt. *Utøvarane* blir spurde om korleis arbeidet blir tilrettelagt for at dei skal kunne yte tenester av god kvalitet, om arbeidsmiljøet og arbeidssituasjonen.

Desse spørsmåla vart brukte som ei form for oppvarming i gruppene. Mange deltakarar opna då med å fortelje mykje om sin eigen situasjon i dag og frå sine personlege røynsler med pleie- og omsorgssektoren opp i gjennom åra. Dette vart ofte til ein sesjon der ei stor samling av røynsler og tankar om kvalitet, eller helst mangel på kvalitet, kom fram. Slik sett utgjer desse data ein større del av analysegrunnlaget enn vi hadde tenkt. Vi har sortert og fortetta utsegna og presenterer dei tematisk under ei syntetiserande overskrift. Vi meiner dette utgjer eit verdifullt bakteppe for å forstå resultata av sorteringa seinare.

Resultata som blir viste under har i stor grad fokus på kva som ikkje fungerer. Det er helst det historiene som deltakarane hadde på hjartet, handlar om. Dette farger også dei stikkorda dei etter kvart kjem opp med. *Kvalitet vart derfor i første runde sett på som fråvær av negative røynsler.*

3.1.1 Tenestebrukarane

Konkrete røynsler som tenestebrukarane har er både frå kommunale instansar og private firma som yter ulike tenester i pleie- og omsorgssektoren. Dei har røynsle frå møte med Brukarstyrt Personlig Assistanse (BPA), dei har heimehjelp, heimesjukepleie og andre typar heimetenester. Her er ei oversikt over innhaldet i svara og kommentarane tenestebrukarane gav:

Behova er individuelle, vanskeleg å finne ein god balanse

- Folk har særskilte ulike behov. Det er vanskeleg å finne balansen mellom for mykje og for lite støtte til å dekkje behova. Nokre av deltakarane gav uttrykk for at dei fekk meir hjelp enn dei

rett og slett hadde behov for til dagleg, mens andre ikkje fekk det dei meiner dei treng. Fleire var opprørte fordi dei kjenner nokon som får altfor lite hjelp.

- ”Timing” av behova er vanskeleg: Dei personlege behova er nokre gonger særskilt grunnleggjande eller intime, og dette kan vere vanskeleg å sjå føre seg eller planleggje. Fleire gav uttrykk for at dei saknar hjelpa akkurat når dei treng ho mest. Det er også vanskeleg å ”spare” opp nok timar til å kunne ha med BPA på ferie, og BPA er helt nødvendig for å reise.

Sosiale behov også viktig

- Mange av deltakarane var godt nøgde med måten basisbehova og fysiske behov blir dekte på, mens dei saknar det å få dekt sosiale behov, og behov for involvering; det å få vere med på noko. Det kan vere einsamt å bu aleine eller i omsorgsbustad.
- Brukarane seier at dei saknar meir involvering frå dei tilsette, og sosialt samvere.

Inntrykk av forverring – kjensle av forvirring

- Mange av deltakarane målber ei røynsle av ei forverring av tenestene dei siste åra. Deltakarane var opptekne av at tenestene for funksjonshemma hadde betre kvalitet før. I dag er det store utskiftingar blant personalet, lite bemanning og mykje ”rot”. Nokre pleiarar kjem for seint. Ikkje alle pleiarane kan norsk.

Fridom viktig

- Fridom til å velje sjølv er bra, både når det gjeld å velje firma og BPA. BPA er bra fordi det er fleksibelt, dei kan brukast på fleire område, og brukaren kan styre sitt eige liv betre med BPA. Men det er lettare jo høgre stillingsbrøk ein kan hyre folk for. Ordninga med BPA er veldig personavhengig, det gjeld å vere heldig, for ein BPA er vanskeleg å seie opp.

Kommunane er ikkje like, men det er (alltid) langt fram til dei som tek avgjerda

- Det er stor forskjell på tilboda i kommunane; nokre kommunar er klart betre enn andre.
- Det er vanskeleg å nå fram til dei som bestemmer eller fattar vedtak, ”til sjølv hjernen” som ein deltakar uttrykte det.

3.1.2 Dei pårørande

Dei fire gruppene med pårørande fekk òg spørsmål om korleis dei syntest behova til mottakarane blir tekne vare på, og likeins deira eigne behov og forventningar som pårørande. Deltakarane sine konkrete røynsler var frå ulike ordningar for avlastning, BPA, frå møte med Praktisk Pedagogisk Teneste (PPT), ulike heimebaserte tenester, individuelle ansvarsgrupper og spesialkonsulentar, fysioterapi og ergoterapi, ulike medisinske ekspertar, sjukeheim, og møte med bestillarkontora i kommunane.

Her er viktig å minne om at det er stor forskjell i behova etter kven dei er pårørande til. Behova til ein eldre dement person er annleis enn behova til ein funksjonshemma tenåring. I nokre av gruppene kom det fram ein del frustrasjon og fortvilning når spørsmålet blir stilt. Mange av deltakarane fortalte sterke historier om skjebnar til dei næraste. Dette gav nokre av gruppene *eit sterkt preg av negative røynsler og vonbrot*. Forventningar som ikkje hadde blitt møtt på ei god måte blir ofte trekte fram. Her er ei oversikt over innhaldet i svara og kommentarane dei pårørande gav:

Inntrykk av forverring

- Forverring av tenestene dei siste åra: det er vanskelegare å vere pårørande no, tilbudet er dårlegare no enn før. Døme: det er blitt vanskelegare å få tildelt omsorgsløn. Det manglar tilbud til kronisk sjuke barn, det er mangel på bustader til vaksne funksjonshemma og det er vanskeleg å få avlastning heime. Dei heimebaserte tenestene er mest tilpassa eldreomsorga.

Personleg oppfølging og tilpassing er bra

- Personlege koordinatorar og spesialkonsulentar er bra, BPA er bra (nokre har BPA, nokre venter på å få BPA), nokre av deltakarane er godt nøgde med sjukeheimen.
- Mangel på fleksibilitet i tenestene. I periodar treng familiarane meir (eller mindre) hjelp, men det er vanskeleg å få forståing for dette hos sjukepleiarane eller i systemet. "...sjukepleiarar gjer berre det dei *primært* er sette til"...
- Det er viktig å ha "likemenn" som kan støtte dei pårørande, altså folk som har opplevd noko av det same før.

Fleire kommunale tenester har dårleg og/eller varierende kvalitet

- Faglege manglar ved tenestene. Her nemner vi fleire døme: det er lite kunnskap om sjeldne kroniske sjukdomar og diagnosar ute blant pleiarar og personale; det blir brukt for mykje medisinar med formål å roe ned pasientane; medisinar blir gitt til feil tid.
- Pleie- og omsorgstenestene manglar heilskap – dei ser ikkje *heile mennesket* som skal ha hjelp og omsorg. Stimulans på andre område (enn det medisinske) blir sakna.
- Tidsbruken er gal: det er sett av for lite tid til det som tek lang tid, nemleg å setje seg inn i vanskelege og uvanlege tilfelle, diagnosar, sjukdomar.
- Kven ein slumpar til å møte i systemet har mykje å seie for kva ein endar opp med av tilbod. Personlege eigenskapar, ferdigheiter og innstilling har alt å seie hos dei ein treff.
- Det er sjeldan ein treff same person fleire gonger. Dette gjeld både saksansvarleg og fagpersonale. Det er mange vikarar, og ofte språkproblem knytt til det. Ordningar med desentraliserte bydelar gjer også sitt til at nokre foreldre må møte i fleire bydelar på ein gong (til dømes om dei har fleire ungar i ulik alder som treng støtte). Bydelane har kvar sine folk og ulike tilbod.
- Halvvaksne barn eller ungdomar fell mellom fleire stolar. Ved overgangen til ungdomsskole og perioden mellom 16 og 18 år har dei pårørande opplevd at tenester stoppar opp eller at dei måtte presse på for å halde på omsorgslønna til fylte 18 år.

Oppleving av å vere motarbeidd

- Opplevinga av å måtte slåst og kjempe for tilbod og tenester som dei har rett til." ...Ingen informerer av seg sjølv..." Fleire har opplevd press for å skulle ta barn/gamle foreldre heim mot si vilje. Men fleire har òg opplevd at det går lettare etter som åra går, ein lærer meir, og kjem inn i systemet.
- Opplevinga av å møte skepsis frå fagfolka, og kanskje ikkje bli trudd på. Der er ei "vi veit best"-haldning hos mange i systemet.
- Opplevinga av å måtte gjenta (same) historia mange gonger. Mange møte og mykje dokumentasjon må til for å få tenester. Så mange instansar er involverte når det er snakk om kronisk sjuke born. Dei pårørande undrar seg om ikkje all motstanden og alle dokumentasjonskrava gir dyrare tenester til slutt.
- Det tek så lang tid å få svar på søknader, eller å få ting igjennom. Dei saknar eit lengre tidsperspektiv i handsaminga av hjelpetenestene. Pleie- og omsorgstenestene er lite proaktive - lite førebyggjande mot problem eller skader. For funksjonshemma ungar er "vanlege" problem og prøvingar ekstra tøffe, derfor burde dei få stå utafør dei vanlege "køane" for hjelpetenester.
- Dei har opplevd å sakne informasjon om den dei er pårørande til fordi viktig informasjon ikkje blir sendt vidare frå personalet.

3.1.3 Tenesteutøvarane

Dei tre utøvargruppene blei spurde om sine røynsler frå å yte pleie- og omsorgstenestene. Som oppfølging spurde vi om korleis arbeidet er tilrettelagd for at de skal kunne yte tenester av god kvalitet, korleis arbeidssituasjonen er, og kva som er viktig for at arbeidsmiljøet og arbeidssituasjonen skal vere bra.

Utøvarane var sjukepleiarar, hjelpepleiarar, ergoterapeutar, vernepleiarar, miljøterapeutar og studentar. Dei jobba eller hadde røynsle frå arbeid i heimeteneste, i omsorgsbustad, eldrebustad, sjukehus og

sjukeheim, omsorgsklinikk, heimesjukepleie og avlastingsbustad. Dei jobba både i kommunane og i private firma og stiftelsar. Her er ei oversikt over innhaldet i svara og kommentarane tenesteutøvarane gav:

Inntrykk av forverring

- Forholda i pleie- og omsorgssektoren er dårlegare no enn før. Det er eit generelt inntrykk av at bebuarar og pasientar har dårlegare helse eller er sjukare no, og på sjukeheimen er mange veldig sjuke.
- Stillingar til heimehjelp er no nærast borte, og dette er eit problem. Fagfolk må gjere desse oppgåvene og det er ikkje populært fordi dei ønskjer å jobbe med det dei er utdanna til.
- Ordninga med bestillarkontor er sårbar. Ho er avhengig av god kommunikasjon mellom dei som kjenner brukaren og kontoret. Det gir stor avstand mellom brukaren og den som fattar vedtaka. Dette kan nokre gonger føre til at ansvaret smuldrar opp.

Variasjon i kvalitet på tenestene

- Nokre av heimetenestene og omsorgsbustadene har god bemanning i dag.
- Bebuarar og pasientar treng meir støtte enn vedtaka seier.
- Hjelpemiddelsentralen fungerer bra mange stader, andre stader ikkje, men det tek for lang tid frå søknaden går inn til hjelpa ligg føre.

Arbeidsordningar og –miljø er viktig for kvaliteten på tenestene

- Ein god turnus er viktig for eit godt arbeidsmiljø. Helst skal det vere variert ("ikkje for mykje like dagar"). Ikkje for mykje jobbing i helgane. Det er viktig å kunne styre mykje av arbeidet sjølv.
- Store stillingsbrøkar gir betre forhold med mange dagvakter. Då er det lettare å finne god tid til møte og liknande.
- Utøvarane saknar meir fysisk plass og fysisk kapasitet.
- Utøvarane opplever eit veldig tidspress på jobb. Dei meiner det er for dårleg tid til omsorgsdelen av jobben. Det er eit problem at pasientane sine diagnosar ikkje alltid er kjende på grunn av for dårleg tid og lite fokus på dette. Hyppige omleggingar [av system og organisasjon – vår merknad], gjerne kvart 2. år, tek mykje tid og krefter. Utøvarane ønskjer seg òg meir samla tid til kontorarbeid i form av heile arbeidsdagar til slike oppgåver. Det blir for lite tid til å lage individuelle planar og drive fagleg arbeid (mellom anna fagdagar), og dei pårørande blir misnøgde.
- Det går med mykje tid på å finne vikarhjelp. Ein generell mangel på faglærte folk gir mange slags problem, slik som at ansvar hamnar lenger ned i systemet (på lågare nivå i stillingshierarkiet) fordi det manglar folk høgare oppe. Dette kan vere eit tryggleiksproblem og gir òg mangel på kontinuitet for bebuarane. Kommunane får dårleg rykte på seg, og dei faste blir trøtte av alle vikarane og vil ikkje engasjere seg så mykje i jobben. Mange tenesteutøvarar med innvandrarbakgrunn kjenner ikkje så godt til norske forhold, slik som skikkar i matvegen.
- Mykje bruk av overtid er ikkje bra, korkje for arbeidsmiljøet eller for bebuarane.
- Leiarane i pleie- og omsorgssektoren bør vere sterke og tydelege, og gi ris og ros. Det er òg viktig at dei tilsette sjølve roser og gir ris til kvarandre.

Ulike rammer i kommunane og hos dei private tilbydarane

- Det blir hevda at det er større press på dei tilsette i kommunane enn i private firma.

3.1.4 Oppsummering

Ei oppsummering av kva som kom fram i den første innleiingsbolken, viser at nokre typar utsegn går att i alle tre gruppene, mens nokre berre finst i ei av gruppene.

Felles for alle er eit inntrykk av forverring av kvaliteten på tenestene ”dei siste åra”, utan at vi kan spesifisere det nærare. Det er òg ei haldning om at tenestene (og tilboda i kommunane) er av svært ulik kvalitet. I tillegg er behova til kvar enkelt mottakar eller familie særst ulike, og dei varierer over tid, slik at ei individuell tilpassing alltid opplevast som verdifull.

Mottakarane av tenestene ønskjer ei individuell tilpassing og snakka mykje om det å ha fridom til å kunne velje eller velje bort: å vere med og setje rammene for den støtta dei skal ta i mot. Dei er òg opptekne av dei sosiale behova: å sjåast som eit heilt menneske er viktig. Dei pårørande slit med ei kjensle av å vere motarbeidd, og av å måtte kjempe for retten sin. Ulike typar støttespelarar ”innanfor systemet” er særst viktige. Tenesteutøvarane er opptekne av kor viktig arbeidsmiljøet og –ordningane er for kvaliteten på tenestene, og nemner ei rad med forhold som bør leggjast til rette eller bli betre.

3.2 Deltakarane sine egne stikkord for kvalitet

I den første fokuseringsoppgåva skulle alle deltakarane skrive opp tre kjenneteikn eller stikkord for kva dei meiner er viktigast for å kunne seie at ei teneste innanfor pleie og omsorg har god kvalitet. Dei blir òg bedne om å komme med døme på dette, ut frå egne røynsler. Dette gav ei lang rekkje med stikkord og historier som vi så har talt opp, sortert og kategorisert (sjå vedlegg B). Namn på kategoriane er det vi som har sett. Nedanfor legg vi fram lista over dei kategoriane for kvalitet som kan seiast å representere deltakarane sine bilete av kvalitet og mangel på same. *Vi kallar dei kjenneteikn, eller stikkord, for kvalitet.* For ein detaljert presentasjon av kva som faktisk vart sagt i gruppene, sjå vedlegg B.

Stabilitet og påliteleg framferd

Stikkord som hadde med stabilitet å gjere, kom fram i ni av dei ti gruppene. Deltakarane knytte stabilitet opp mot talet på kontakt- og hjelpepersonar og framheva kor viktig det er å ha få og faste personar å stø seg til, både for brukarane og dei pårørande sin del. Stabilitet heng nøye saman med evne til ***påliteleg framferd***. Stikkord relaterte til ***påliteleg framferd*** fanst i åtte av dei ti gruppene. Deltakarane meinte blant anna at tenestene og dei tilsette må vere pålitelege og til å stole på skal tenestene vere av god kvalitet. Tenestene må utførast til avtalt tid og slik det er meininga at dei skal utførast.

Kompetente og egna utøvarar

Svært mange av stikkorda deltakarane kom opp med kan knytast til ulike former for kompetanse. I åtte av ti grupper kom det fram stikkord som går på at kvar enkelt utøvar og systemet i sin heilskap må vere både fagleg kompetent og eigna til å utføre tenestene. Både kunnskapsnivå og måten ein som brukar og pårørande blir møtt på når ein er i kontakt med helsevesen eller andre delar av pleie- og omsorgssektoren, er avgjerande med omsyn til kvalitet.

Fleksible og brukartilpassa tenester

Alle gruppene hadde fleire stikkord knytt til dette med fleksibilitet og omsyn til individuelle behov. Det var allmenn semje blant deltakarane om at ei god teneste er ei brukar- og behovstilpassa teneste, dvs. ei teneste der ein lyttar til brukar og/eller eventuelle pårørande, tek omsyn til den enkelte brukaren sine ønske og behov og nyttar den tida som krevst for at den enkelte skal få eit så verdig og bra liv som mogleg.

Tid og ressursar

Stikkord knytte til tid og ressursar fanst det òg mange av. I ni av gruppene var deltakarane inne på eitt eller fleire aspekt relatert til dette. Tid og ressursar nok til å kunne gi både brukarar, pårørande og utøvarar det dei har behov for, tid til å aktivisere og gi merksemd, samt til å skape tillit og tryggleik, må til skal kvaliteten bli bra.

Samarbeid, kommunikasjon og god flyt i informasjon

Dei siste store gruppene av stikkord heng òg nøye saman. Ei god og riktig tilpassa formidling av informasjon og god kommunikasjon er på mange måtar ein føresetnad for eit godt samarbeid og dermed tenester av god kvalitet. For å oppnå god kvalitet må samarbeidet og informasjonsutvekslinga fungere på fleire nivå, både på individnivå (mellom pleiar og brukar til dømes) og på instansnivå (til dømes mellom kommune og fylkeskommune eller mellom sjukeheim og sjukehus). Eit godt samarbeid krev òg god organisering, oversikt og heilskapstenking.

Andre stikkord som blir nemnde, men som vi ikkje har plassert under ei eiga overskrift her, er *ivaretaking av tilsette, førebygging i tiltaka, oppfølging, evaluering og kvalitetssikring*.

3.3 Kvalitetsprofilar

I lista over går det ikkje fram kva for dimensjonar deltakarar frå dei ulike gruppene legg vekt på når dei nemner stikkorda sine. Men ein finn jo både likskapar og forskjellar mellom dei ulike gruppene som deltok i samtalan. Her vil vi peike på to forskjellar. I tabellen nedanfor har vi lista opp kva type stikkord dei forskjellige gruppene lista opp ofte og meir sjeldan. Vi meiner at det går an å lese tre ulike prioriteringar frå denne tabellen.

Tabell 1 Prioritering av ulike type stikkord i ulike fokusgrupper

Tenestebrukarar	Pårørande	Tenesteutøvarar
<ul style="list-style-type: none">• Fleksible og brukartilpassa tenester• Samarbeid og god kommunikasjon• Stabilitet og framsyn• Nok tid/ressursar	<ul style="list-style-type: none">• God informasjonsflyt og kommunikasjon• Fleksible og brukartilpassa tenester• Kompetente utøvarar• Eigna utøvarar• Innstilling og haldningar – òg ”ikkje-faglege” haldningar• Innsikt• Empati, engasjement• Språk, språkleg dugleik	<ul style="list-style-type: none">• Fagleg kompetanse• Godt fagmiljø• Fagleg oppdatering• Fagkunnskap på spesialområde (ernæring, demens,..)• Tid og ressursar• Røynsle• Etikk• Motivasjon

Brugarrepresentantane fokuserer naturleg nok mest på brukarane og deira situasjon. Dei er opptekne av at tenestene bør vere så individuelt tilpassa og fleksible som mogleg og at brukarane blir høyrde og tekne omsyn til. Stikkord for deira prioritering kan derfor seiast å vere *tenestetilbodet*.

Det som kom fram i dei ulike pårørandegruppene overlappar i stor grad med dette, men framfor alt er pårøranderepresentantane opptekne av korleis dei pårørande blir møtte og handsama av helsevesenet og av dei tilsette innanfor pleie og omsorg generelt. Det som kjenneteiknar denne gruppa er derfor at dei er spesielt opptekne av *kommunikasjon*.

Dei fleste utøvarane er opptekne både av brukarane og dei pårørande, men talar samstundes dei tilsette si sak. Dei fokuserer mellom anna på arbeidsmiljø og at dei tilsette får den oppfølginga og opplæringa dei treng for å kunna gjere ein best mogleg jobb. Eit stikkord for prioriteringa i denne gruppa kan derfor vere *kompetanse*.

Den andre forskjellen mellom dei tre gruppene synest å vere at dei eit stykke på veg legg ulike innhald i dei same omgrepa.

- Når tenestebukarar etterlyser eit breiare tenestetilbod, dreier det seg til dømes ofte om å få sosiale behov ivaretekne i tillegg til dei fysiske og konkrete. Dei pårørande derimot er ikkje så opptekne av at tilbodet skal omfatte fleire typar tenester, men heller at det skal utvidast til også å omfatte deira behov i tillegg til behova som tenestebukarane har. Dei etterlyser med andre ord ei utviding i kven som får tilbod.
- Tenesteytarane klagar over at dei har lita tid og for få ressursar til å gi brukarane den fysiske og intellektuelle stimulansen, opptreninga og sosialiseringa dei har behov for. Frå brukarane sin synsvinkel synest mangelen på tid i høgare grad å dreie seg om å få rett teneste til rett tid.
- Tenestebukarar og pårørande vurderer kompetansenivået til dei som yter tenestene. Tenesteytarane sjølve synest i nokon høgare grad å vere opptekne av kompetansetilbodet i form av oppfølging, kursing og vidareutdanning.
- Mange brukarar og pårørande er opptekne av at dei ikkje blir informerte og følgde godt nok opp. Men det er kanskje ein forskjell i at brukarar er mest opptekne av kva for informasjon dei får, mens dei pårørande er meir opptekne av korleis dialogen med tenesteutøvarane er. Dei klagar over at ein må kjempe for å nå fram og få det ein treng og rettmessig har krav på. I tillegg blir det klaga på ein nedlatande tone frå tenesteutøvarane.

Sjølv om desse resultatata frå fokusgruppene ikkje er så tydelege, kan det derfor sjå ut som om kvalitetstenkinga til desse gruppene kan passe inn i ein typologi som ser slik ut:

Tabell 2: Utkast til kvalitetstypologi

Kvalitetsaspekt:	Kvalitetsprofil:		
	Tenestebukarar	Pårørande	Tenesteutøvarar
Tenestetilbodet	Dekkjer heile mennesket	Omfattar òg dei pårørande	Tilstrekkelege ressursar
Kommunikasjonen	Innhald	Likeverdig form	Arbeidsmiljø
Kompetansen	Type	Nivå	Endringshøve

Prioriteringane til dei ulike gruppene er markerte med grå skugge i dei relevante cellene. Stikkorda inne i tabellen er forslag til omgrep som kan danne grunnlag for ei vidare utvikling av indikatorane og ulike måleinstrument.

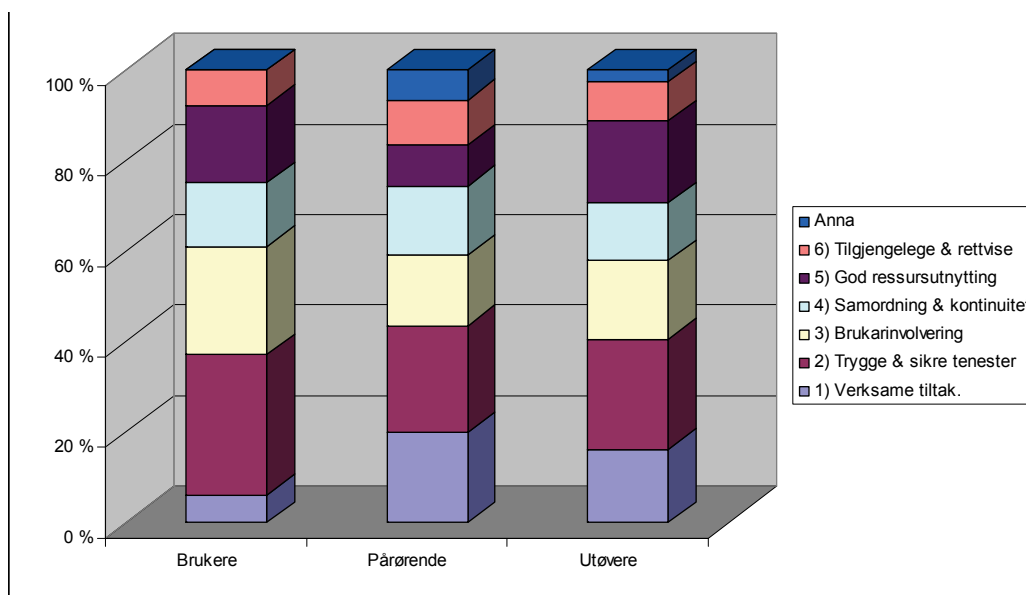
3.4 Sortering i forhold til kjenneteikn i Nasjonal kvalitetsstrategi

I oppgåve 2 vart kvar enkelt gruppedeltakar beden om å sortere lista av stikkord som gruppa kom opp med ut ifrå dei seks kvalitetskjenneikna i nasjonal kvalitetsstrategi for 2005-2015. Resultatet la vi inn i sorteringstabellar, som igjen danna grunnlag for såkalla likskapsmatriser for alle gruppene. Deretter summerte vi opp resultatata slik det går fram av figur 2 under. For eit døme på korleis vi har gått fram, sjå vedlegg C. Dette viser resultatet for ei av utøvargruppene.

Øvinga gav ulik respons i dei ulike gruppene. To av gruppene fullførte av ulike årsaker ikkje sorteringa; den eine fordi dei meinte at oppgåva ikkje ville tilføre noko nytt og den andre fordi dei syntest den var for vanskeleg. Resultata frå dei resterande gruppene viser relativt stor variasjon; noko som tyder på at også dei fann den vanskeleg og derfor gav ein del tilfeldige svar.

Figur 2 gir ei oversikt over kor mange stikkord dei ulike deltakarane i fokusgruppene plasserte under dei ulike kjenneteikna. I det følgjande vil vi også kommentere kva stikkord dei ulike gruppene førte opp og kor samstemte dei var i vurderingane sine.

Figur 2: Kor stor del av stikkorda ulike grupper knytte til strategien sine kjenneteikn. Prosent

Det kjenneteiknet med størst variasjon i talet på stikkord, var ”*Verksame tiltak*”. Somme deltakarar følte at alt, og andre at ingenting, passa inn under dette. Fleire oppfatta det som overordna eller litt på sidelinja i høve til resten av kjenneteikna og hadde derfor problem med å vite kva dei skulle ta med her, og kva dei heller skulle føre opp under andre kjenneteikn. Ein av deltakarane kommenterte at ein, dersom ein får den effekten ein ønskjer ved å setje i verk eit gitt tiltak, per definisjon oppnår god kvalitet. Ein annan deltakar frå same gruppe meinte at det ikkje nødvendigvis er slik at det er einstyddande med kvalitet at eit tiltak gir ønskt resultat sett ut ifrå eit myndigheits- eller utøvarperspektiv; kvalitet kan innebere ulike ting alt etter kva for ståstad ein har.

For *tenestebukarane* vart flest stikkord samla under kjenneteikna ”Trygge og sikre tenester”, ”Brukarinvolvering” og ”God ressursutnytting”. Færrest stikkord vart samla innunder kjenneteiknet ”Verksame tiltak”. Stikkorda til tenestebukarane dreidde seg mykje om tid og ressursar nok til å kunne gi dei det dei har behov for, til å aktivisere og gi merksemd, samt til å skape tillit og tryggleik; det vi i tabell 2 har kalla å dekkje heile mennesket. Brukarane framheva òg viktigheita av å ha få og faste personar å halde seg til og at dei tilsette må vere pålitelege og til å stole på. Tenestene må utførast til avtalt tid og slik det er meininga at dei skal utførast. Desse stikkorda blir knytte til fleire kjenneteikn (”Brukarinvolvering”, ”Trygge og sikre tenester”, ”Verknadsfulle tiltak”) utan noko tydeleg mønster.

For dei *pårørande* blir flest stikkord samla under kjenneteikna ”Trygge og sikre tenester”, ”Verksame tiltak” og ”Brukarinvolvering”. Færrest fell under ”Tilgjengelege og rettvis tiltak”. Ein skulle tru at desse hadde sin naturlege plass under målsetjinga om brukarinvolvering. Men sjølv om dette var den vanlegaste staden å plassere slike stikkord, var det òg mange pårørande som plasserte stikkord om samarbeid og kommunikasjon under kjenneteikn som ”Trygge og sikre tenester” og ”Verknadsfulle tiltak”.

Dei pårørande hadde òg mange stikkord som dreidde seg om kompetanse. Dei fleste av desse blir plasserte under målsetjinga om ”Trygge og sikre tenester” eller ”Verknadsfulle tiltak”, men dei var også ganske jamt på målsetjingane om å ”Brukarinvolvering”, ”Samordning og kontinuitet” og ”God ressursutnytting”.

For *utøvarane* blir flest stikkord samla under ”Trygge og sikre tenester”, dernest ”God ressursutnytting” og ”Brukarinvolvering”, mens færrest fell inn under ”Tilgjengelege og rettvisse”. Det er ingen av kjenneteikna som har ordet kompetanse i tittelen, mens kompetanseutvikling nettopp var det viktigaste samleomgrepet vi valde for tenesteutøvarane. Ser vi på kor dei plasserte stikkord som hadde med kompetanseutvikling å gjere, var dei spreidde ganske jamt på alle målsetjingane (frå 45 stikkord under overskrifta ”Brukarinvolvering” til 25 stikkord under overskrifta ”Tilgjengelege og rettvisse tenester”). Det tyder på at kompetanse og kompetanseutvikling er eit grunnleggjande høve for utøvarane, sjølv om ingen av kjenneteikna blir skildra med spesiell vekt på eit høgt kompetansenivå og ei aktiv kompetanseutvikling.

3.4.1 Problem med sorteringsoppgåva

Fleire av deltakarane, spesielt i pårørandegruppene, reagerte negativt på oppgåva dei fekk med å sortere ut frå kjenneteikna. Dei var til dels kritiske til sjølve formuleringane. Mange, spesielt blant brukarane og dei pårørande, verka å oppfatte kjenneteikna som store ord utan så mykje innhald. Vi fekk høyre at dei er såpass vide at det meste av stikkorda kan passe inn under dei fleste av dei. ”Det kjem an på kva meining du legg i kvart av kjenneteikna”, sa nokre av deltakarane. Dei glir òg til dels over i einannan, og fleire av dei kan tolkast som avhengige av einannan på ulike måtar. Fleire kommenterte òg at kjenneteikna ikkje representerer ”noko nytt”. ”Eg har høyrt det same i 40 år, men det skjer jo ingenting!”, uttalte ein av deltakarane.

Slike negative reaksjonar kan tydst på fleire vis. For det første representerar kjenneteikna same styresmakter som fleire av deltakarane ser som motstandarar i kampen for dei tenestene dei meiner å ha krav på.

I tillegg verka kanskje sorteringsoppgåva som ei ”motvekt”, eller vart oppfatta som eit alternativt perspektiv, jamfør dei stikkorda for kvalitet som deltakarane først vart bedne om å kome med. Dei opplevde det kanskje som at vi la føringar på, eller forsøkte ”rette på” deira eigen versjon av kvalitet. Dette var ein utilsikta verknad av måten vi gjennomførte intervjuet på. Men den nytta framgangsmåten har lang tradisjon: deltakarane skal sjølve mest mogleg fritt få komme fram til sentrale innsikter rundt eit tema ut frå eigen situasjon og egne røynsler – i dette tilfellet synspunkt og røynsler rundt kvalitet i pleie- og omsorgssektoren. Vi startar med dei enkelte deltakarane sine bidrag, for i neste omgang i samforstand med same å prøve å etablere samanstillingar og grupperingar av moment til overordna kategoriar. Teknikken er *utforskande*, men kan hende vi undervurderte signalet som låg i at vi bad deltakarane ta sine egne stikkord og putte inn ”på rett plass” i dei ”offisielle” båsane. Eller vi undervurderte den sterke kontrasten mellom egne, tøffe røynsler frå sektoren sett imot dei høge måla for kvalitet som sektoren sjølv har valt seg ut. Trass i dette må vi halde fast ved at åtte av dei ti gruppene faktisk gjorde sorteringsoppgåva, og resultatet gir mange interessante føringar for dei seks kjenneteikna.

4. Dei seks kjenneteikna for kvalitet – forsøk på å konkretisere

Strategien legg fram kvalitetsmåla for pleie- og omsorgssektoren i form av dei seks nemnde kjenneteikna, og oppdraget vårt var å fylle desse kjenneteikna med meir stoff ut frå ståstaden til pleie- og omsorgssektoren og dei tre gruppene. No vil vi oppsummere funna: kva for nytt innhald kan vi fylle på med frå det som kom fram i gruppeintervjua? Til grunn legg vi både det første biletet av deltakarane sine opphavlege stikkord for kvalitet, dei kvalitetsprofilane vi kom fram til, og resultatata frå gjennomgangen av sorteringa. Oversikta over stikkorda og fordelinga av stikkordskategoriar per kjenneteikn går fram av Vedlegg D.

4.1 Første kjenneteikn: Verksame tiltak

Kjernen i dette kjenneteiknet er at tiltaka skal fungere slik det var meint, og vere bygd på oppdatert og påliteleg kunnskap om kva som fungerer. Systematisk dokumentasjon er sentralt for å bygge opp slik kunnskap, heiter det i strategidokumentet (s. 43).

Kjenneteiknet har karakter av å vere noko meir overordna enn dei andre, og dette kom òg fram i fleire av deltakargruppene. Vi vil derfor sjå at veldig mange av stikkorda på kvalitet som kom fram i gruppene kunne setjast under ”Verksamme tiltak”, slik deltakarane oppfatta kjenneteiknet. Vi ser òg at fleire av ”indikatorane” for dei andre kjenneteikna, slik dei er sett opp i strateginotatet, er å finne att i deltakarane si tolking og operasjonisering av ”verksamme tiltak”.

Den viktigaste faktoren som kom opp i fokusgruppene for å oppnå verksame tiltak, er knytt til personalet som yter tenestene. Fleire dimensjonar kan trekkjast fram. Personalet må framfor alt ha rett anlegg for denne type arbeid, kjenneteikna av ein grunnleggjande empatisk innstilling mot andre menneske, og med eit genuint ønske om å hjelpe og yte omsorg. Så må personalet òg ha nok fagleg kompetanse jamfør den jobben som blir utført. Vidareopplæring og fagleg ”påfyll” på arbeidsplassen blir også trekt fram av fleire som viktig (særleg av tenesteytarane sjølv). Eit fagleg fellesskap med rom for etiske og faglege meiningsvekslingar blir trekt fram som viktig, men også som ei mangelvare i dag.

Men for at fagleg og personleg eigna personale skal kunne utføre jobben godt, må også rammene leggjast til rette. Og ikkje minst, det må vere nok ressursar i botn for at sluttresultatet skal bli bra nok. ”Tid” ser ut til å vere det største hinderet for å utføre ein god jobb. Stabilitet i personalet ser også ut til å vere ein stor fordel for brukarane si oppleving av tryggleik og kvalitet, og er dermed ein viktig dimensjon for å gjere tenestene verksame. Frå brukarsida ser det òg ut til å vere viktig at personalet har størst mogleg fleksibilitet i dei oppgåvene dei gjer. Fleire er misnøgde med for streng framferd frå utøvarane si side i det praktiske tenestearbeidet. Dette har òg samanheng med at færre folk å forholde seg til blir sett på som eit stort gode i seg sjølv, også fordi ein da slepp stadig å setje nye folk inn i sitt hjelpe- og tenestebehov. Eit anna felt som fleire trekkjer fram er tilfredsstillande overføring av informasjon mellom ulike instansar og nivå som er involverte i omsorga.

Om rammene ligg til rette for å gjere ein god jobb vil også motivasjonen for jobben auke, og motivasjon og trivsel hos personalet styrkjer igjen opplevinga av eit godt tenestetilbod frå brukarane si side. Denne vekslinga i verknad skaper ein god spiral som alle er tent med.

Ikkje overraskande blir personalet oppfatta som eit kjernepunkt for å nå verknadsfulle tiltak. Andre ting som trekkjast fram er nok informasjon og klår informasjon frå myndigheita om rettar ein har når det gjeld ulike tiltak. Mange er frustrerte over at ein sjølv må leite rundt for å finne informasjon om kva tenester som finst og kva ein har krav på. Dette fører òg til at dei med størst ressursar sjølv, eller pårørande med pågangsmot og ressursar, får dei beste tilboda. Dette er òg kjernen i kjenneteiknet ”tilgjenge og rettferdig fordeling av tenestene”, men blir nemnt av deltakarane som viktig for at tiltaka skal vere verksame.

Det er kanskje vanskelegare å hekte tema rett på kjenneteiknet om *verksame tiltak* enn til dei andre kjenneteikna, på grunn av det overordna preget? Deltakarane har problem med det; både med å fylle det med innhald og fordi det skaper motstand i gruppa. Røynslene folk fortel om er ofte det motsette, nemleg ”ikkje-verksame” tiltak. Samstundes er det eit viktig mål både for dei pårørande og for utøvarane å ha verksame tiltak.

4.2 Andre kjenneteikn: Trygge og sikre tenester

Systematisk arbeid for å få mindre feil er viktig for å oppnå trygge og sikre tenester. Då er forhold i systema som fører til feil viktigare å sjå på enn å rette blikket mot enkeltmenneske som gjer feil.

Sjansen for feil og uheldige hendingar skal ned på eit minimalt nivå. I strategien er denne dimensjonen trekt fram som ”kanskje det viktigaste kravet brukarane har til tenestene” (s. 22).

Når vi ser på resultatane frå gruppene er *kompetanse* det klart viktigaste stikkordet for å oppnå trygge og sikre tenester. Nok kompetanse hos tenesteytarane som jobbar i førstelina er sjølvsagt viktig, men også anna personale innanfor sektoren må ha nok fagkunnskap på deira felt for at tenestene skal bli trygge og sikre. Både pårørande og utøvarane har dette som desidert viktigaste stikkord for dette kjenneteiknet.

God og tilpassa utveksling av informasjon kan trekkjast fram som det nest viktigaste av dei pårørande, men også utøvarane er opptekne av dette. Det hjelper lite at informasjon om brukaren er brei og god i eit ledd i kjeda, om ikkje det finst eit godt system og ein infrastruktur for å spreie denne informasjonen til dei andre personane og instansane som er innblanda. Her kan mykje forberast, ifølgje deltakarane. Mange i gruppene er redde for feilbehandling fordi hjelparane ikkje har motteke viktig informasjon om helsetilstand og behov.

For å sikre god utveksling av den rette informasjonen mellom ulike instansar og personar må det også vere eit godt klima for dette. For utøvarane er eit godt arbeidsklima på dette feltet framfor alt eit godt forhold mellom arbeidsmengd og tid til å utføre oppgåvene. Tid og rom for å snakke om faglege ting med kollegaer – både allmenne og i forhold til enkeltpasientar – blir også trekt fram som viktig av utøvarane. Er det tid og høve til å gjere eit fagleg godt arbeid opplever ein at arbeidet tåler å komme i ”rampelyset”. Då blir det enklare både å gjere saksbehandling og å gi tenester, i ein open og godt koordinert prosess basert på god flyt av informasjon mellom einingar.

Brukarar og pårørande vil i dette høvet ha same interesser som utøvarane; eit godt arbeids- og samarbeidsklima. For brukarane er stabilitet blant dei som utfører tenestene blant det viktigaste for å oppleve trivsel og tryggleik. Utøvarane trekkjer sjølve fram kor viktig det er å vere stolt av jobben dei gjer. Dette finn dei gjennom opplevinga av å gjere eit fagleg godt arbeid. Vissa om at arbeidet er godt gjort og tåler dagsens lys, saman med gode skotsmål frå brukarane sjølv, gjer det òg meir freistande for utøvarane å stå lenger i jobben. Vi ser at vi på denne måten får ein god spiral som alle partar involverte i tenestene vinn på.

Et anna viktig moment når det gjeld tryggleik er brukartilpassing. Pårørande er særleg opptekne av dette, men også utøvarane meiner det er viktig at tenestene er godt tilpassa brukaren for å vere trygge og sikre. Ingen brukarar er like, og dermed vil behova også vere noko ulike. Om ein prøver å presse brukaren inn i ein trong mal vil det føre til at brukaren ikkje får dekt alle behova sine på ein best mogleg måte. Det går ut over trivsel og opplevd tryggleik.

4.3 Tredje kjenneteikn: Brukarinvolvering

Kjenneteiknet tyder her det same som ”deltaking frå brukarane”. Deltakinga kan gå føre seg på ulike nivå: politisk nivå, systemnivå, individnivå.

Kjenneteiknet ligg føre både i rettane som er nedfelt i loven, som skal sikre at brukaren blir sett og teke på alvor, og i idéen om at aktiv deltaking på ulike nivå faktisk sikrar betre tilrettelagde tenester og dermed høgare kvalitet. Strategien gir klare liner for korleis brukaren si røynsle og syn skal gi grunnlag for ei betring av tenestene.

Våre data frå første del av fokusgruppene, der deltakarane enno ikkje hadde fått lagt fram dei seks kjenneteikna frå direktoratet, viser at det er to tema dei knyter til kvalitet som særleg kan sjåast saman med brukarane si deltaking. Det handlar om *manglande kommunikasjon og spreining av informasjon*. I tillegg handlar det om at det *blir teke for lite omsyn til individuelle behov*. Brukarane opplever det som nedverdiggande og lite effektivt at folk stadig må spørje oppatt eller gi informasjon vidare fordi

informasjonen ofte ikkje er lagra eller vidaresendt på ein høveleg måte. Deltakarane våre har òg mange tankar om at tenestene er altfor lite tilpassa kvar enkelt i dag. Vi skreiv ein del om dette over, for kjenneteiknet ”Trygge og sikre tenester”. Grovt sett kan vi seie at dei ulike gruppene ser slik på det:

- Brukarane set brukartilpassing i samband med omsyn til individuelle behov
- Pårørande set brukartilpassing i samband med (mangel på) kompetanse og betre flyt av informasjon/betre kommunikasjon
- Utøvarane meiner at brukardeltaking er viktig og at nøgde brukarar er avgjerande. Nok tid (til kvar enkelt) er avgjerande for å få til dette.

Alle desse elementa er allereie nemnde i kvalitetsstrategien, men resultatane frå fokusgruppene tyder på at mange brukarar og pårørande ikkje opplever dette i særleg grad i dag. Individuelle historier fortel om det motsette. Informasjon blir halde unna brukaren og deira pårørande for å ”... redusere på omfanget av tenestene som blir ytt”, som ein deltakar uttrykte det.

Men mange av utsegna er òg retta mot kva som kan gjerast. Ein eigen pasientkontakt er eit av forslaga som kjem opp. Av dei som har opplevd det, snakkar mange varmt om denne ordninga.

4.4 Fjerde kjenneteikn: Samordning og kontinuitet

Stikkorda her er god kommunikasjon, samarbeid og utveksling av informasjon. Her er òg kompetanse oppfatta som kanskje den viktigaste føresetnaden. Grappa av pårørande er klare på at god nok kompetanse er det aller viktigaste for å fremje kvalitet. For å sikre samanheng og samordning av tenestene, er det eit krav at både utøvarane og andre som er innblanda i anna sakshandsaming har god innsikt i tilboda både på behandlings- og tenestesida. Samtidig må dei vite nok om dei enkelte brukarane sine behov. Slik kunnskap får dei gjennom arbeid med tenestene over tid, og det er vanskeleg å nå om personalet blir skifta ut for ofte. Ein stabil arbeidsstokk er derfor òg her noko av det viktigaste for å nå kvalitet.

Både brukarar og pårørande er òg svært opptekne av å halde nede talet på folk som er innblanda, for at tenestene skal fungere bra. Talet bør haldast så lågt som mogleg; det er eit gode i seg sjølv. Ønsket kan lett komme i konflikt med ønske til utøvarane om variasjon i arbeidsoppgåvene, men òg ønsket om å halde oppgåvene innanfor kva dei er fagleg skolerte for. Historier og røynsler som kom fram i alle gruppene kunne vere sjukepleiarar i heimetenesta som ønskjer å gjere ”sjukepleie” og ikkje hushaldsarbeid som brukaren òg har behov for. Ut frå brukaren sitt syn verkar det som ein stor fordel om sjukepleiaren òg kan gjere anna arbeid, som for eksempel å hente inn posten eller å gi ei hand i matlaginga. Høg fagleg fleksibilitet hos utøvarane er ein annan måte å uttrykke dette behovet på.

4.5 Femte kjenneteikn: God utnytting av ressursane

Ein annan måte å skrive om dette kjenneteiknet på, kan vere å kalle det ”optimal utnytting av dei ressursane som ligg føre”.

Å dra fram dette kjenneteiknet møtte stor motstand i fokusgruppene, særleg hos dei pårørande. Dei var skeptiske til å plassere deira kvalitetskjenneteikn til dette punktet. Noko av det dei sa var at det fekk vere andre si oppgåve å forsøkje å ”spare pengar innanfor desse tenestene”, og at ”sparing var alltid tilsynelatande det førande prinsippet når ein diskuterte dette”. Dei fleste brukarane og pårørande tenkjer framfor alt på sine egne ønskje og om dei er dekte, framfor samfunnet sine totale ønskje og ressursar.

Strategien trekkjer fram det overordna samfunnsøkonomiske prinsippet som grunnlag for kvalitetsarbeidet, og at dei nasjonale finansieringssystema må støtte opp under dette overordna

omsynet. I fleire av gruppene blir akkurat dette dilemmaet mellom nasjonale omsyn og finansiering i dei enkelte kommunane nemnd. ”Kommunepolitikarane søkjer naturleg nok å halde sine budsjetttrammer og ser seg nøyde til å ”spare” middel på eit ofte trøgt budsjett ved å skjere ned på tenestetilbodet, mens den økonomiske belastninga dette gir for storsamfunnet først ligg føre på eit seinare tidspunkt”, blir det sagt. Det er ofte vanskeleg å få gehør for krava til brukarane når tenestetilbodet skal bestemast for det enkelte budsjettår i kommunen, blir det òg sagt. Det var særleg blant pårørande og tenesteutøvarar denne samanhngen blir nemnd under kjenneteiknet om god utnytting av ressursane.

Vidare var kompetanse òg viktig for dette kjenneteiknet. For å kunne nytte ressursane best mogleg trengst folk med god og riktig fagleg bakgrunn. Det er òg viktig at kommunikasjonen er god mellom ulike ledd i systemet for å hindre dobbeltarbeid. Pårørande meiner at det ser ut til å vere mykje av slikt fordyrande dobbeltarbeid i dag på grunn av dårleg samordning og flyt av informasjon mellom dei ulike instansane som er involverte i tenestene (sjå også diskusjon om dette under dei andre kjenneteikna, særleg nr 1, 2 og 4).

Utøvarane peiker (ikkje overraskande) på at tilfredse utøvarar er viktig for å få til ei god utnytting av ressursane. Ein må trivast og ha motivasjon for jobben for å gjere eit godt arbeid. Da blir òg utnyttinga av ressursane god. Stikkord for å oppnå dette er ifølgje utøvarane:

- nok med tid til å gjere jobben på ein fagleg forsvarleg måte,
- møtestader for faglege meiningsutvekslingar og diskusjon rundt eige arbeid,
- høve til fagleg påfyll og vidareopplæring på arbeidsplassen.

Eit anna forslag som blir trekt fram i ei av utøvargruppene var dette med ”behovsprøvd tidsbruk”. Ein må ta omsyn til at brukarane har ulike behov, og då er det ikkje lurt at tida blir nytta til ei særskild teneste gitt av ei på førehand fastlagd ramme. Det kan vere tid å spare inn på brukarar som treng lite hjelp; tid som heller kan nyttast til dei med større behov.

For dei pårørande er det viktig at personalet både er personleg eigna til å ha slikt omsorgsarbeid, men òg at dei har nok fagleg kompetanse til å nytte ressursane på beste måte. Det dreier seg derfor både om empatisk dugleik og fagleg styrke. Til grunn må det òg liggje nok ressursar, seier dei pårørande. Ein kan vanskeleg klare dette og gjere desse tenestene om ein skal ”spare heile tida”.

4.6 Sjette kjenneteikn: Tilgjengelege tenester og rettvis fordeling

Brukarar med like behov skal få tilbod med same innhald og kvalitet uavhengig av kjønn, sosial status og bustad. Ei open prioritering er ein føresetnad for rettvis fordeling, heiter det i kvalitetsstrategien (s. 25).

Her ser det ut til å vere langt mellom mål og røynsler, seier deltakarane i gruppene. Den som kjempar for sin rett får eit betre tilbod, jamfør svara frå gruppene. ”Ein skal vere sterk for å få det ein har krav på”, var ei av utsegnene som mange slutta seg til. ”Dei som har dei mest ressurssterke pårørande når til slutt eit godt nok tilbod, dei andre får ikkje det dei har krav på”, var ein annan kommentar som hausta applaus. Det kan tyde på at bakgrunnen med ulik sosial status synest vanskeleg å viske ut i fordelinga av tenester. Det er vel kanskje ikkje sosial status i seg sjølv som gir ulike tilbod, men snarare evnene til å målbera si sak, sitt behov og sine rettar, som ofte følgjer med slik status. Vi kan kanskje kalle det kommunikativ dugleik. Det blir trekt fram i alle grupper at dei som har ressursar til å ”stå på” får eit betre tilbod. I ei av pårørandegruppene blir dette uttrykt så sterkt at det dreiar seg om å følgje lovar og regler. I dag blir desse i stor grad brote overfor ressursvake brukarar, sa dei.

Det ser ut til å liggje føre ei stor utfordring når det gjeld å fylle dette kjenneteiknet i det vidare kvalitetsarbeidet. For å sikre rettvis fordeling av tenester ut frå behov og rettar er det igjen viktig med

mange nok kompetente folk i arbeidsstokken, slik deltakarane ser det. For brukarane tyder dette ”tilstrekkeleg med avsett tid” og tenesteutøvarar som ”kjenner brukaren” og ”kan jobben sin”.

Dei pårørande fokuserer på at dette er ei utfordring som kan løysast med nok ressursar i botnen for å sikre at alle får det dei har krav på.

Ei open sakshandsaming blir òg trekt fram som viktig for at den enkelte brukar og deira pårørande skal kunne kontrollere at tenestene blir rettvisst fordelte og etter den enkelte sitt behov. I pårørandegruppene blir det sagt at det motsette ofte er tilfellet. Informasjon om rettar og sakshandsaming blir bevisst halde borte frå dei pårørande og andre hjelpearar for å spare på tenester og ressursar. Det er derfor òg eit spørsmål om etikk i dette. Folk som jobbar innanfor dette feltet må ha ei etisk rettesnor for arbeidet sitt som sikrar lik handsaming for brukarane. Både pårørande og tenesteutøvarane er opptekne av dette.

5. Avslutning

5.1 Tolking av kjenneteikna og tolking av oppdraget

Vi skreiv i innleiinga at vi skulle...

- sjå korleis gjeldande kjenneteikn kan beskrivast med brukarane sine egne ord, og
- sjå kva brukarane legg i gjeldande kjenneteikn, når dei bruker sine egne ord
- sjå i kva grad dei ulike brukargruppene har samanfallande syn på dei ulike kjenneteikna.

Brukarane sine skildringar, men òg korleis dei ber fram skildringane, er vårt datamateriale. Alt våre informantar kjem med av informasjon under gruppeintervjua; stort og smått, positivt og negativt, er slik sett like interessant og verdifullt. Dette er eitt av kjennemerka ved bruk av kvalitativ metodikk. Frå dette store materialet har vi sortert, tolka og kategorisert oss ”nedover” slik at vi no sit igjen med eitt sett av skildringar for kjenneteikna, og eitt sett av kvalitetsprofilar som kjenneteiknar dei ulike brukargruppene. Desse to ”resultata” er bygde på to ulike tolkingprosessar. Den eine byggjer på sorteringa og tolkinga av korleis brukargruppene skildrar egne stikkord og deretter kjenneteikna. Den andre er bygd på sorteringa og tolkinga av korleis dei ulike gruppene grunngir stikkorda, og kva dei legg mest vekt på i skildringane sine.

Dei ulike brukargruppene har i stor grad samanfallande syn på dei ulike kjenneteikna, ved at dei mest ”brukte”, i tydinga ”får flest stikkord hefta ved seg”, er dei same i alle tre brukargruppene (Trygge og sikre tenester og Brukarinvolvering).

Det kan også seiast at dei same stikkorda i stor grad går igjen innanfor alle kjenneteikna, slik vi ser døme på i Vedlegg C. Stikkordet ”Nøgde brukarar” går igjen på fem av dei seks kjenneteikna! På den eine sida synest altså deltakarane å ha klare og ganske samstemde oppfatningar om kva som er god tenestekvalitet. På den andre sida er dei ikkje samstemde om kor desse måla høyrer heime i forhold til kjenneteikna i den nasjonale kvalitetsstrategien.

Samtidig er det slik at dei ulike brukargruppene viser særskilde trekk, og skil seg vesentleg frå dei andre, ved måten dei snakkar om kjenneteikna på i forhold til egne røynsler og egne stikkord. Måten dei tonar opp eller ned kompetansekrava på, eller korleis dei grunngir brukarane si involvering, er døme på dette. Det er det vi har forsøkt å vise i kvalitetsprofilane.

Deltakarane i gruppene tolka kjenneteikna som uttrykk for korleis tenestetilbod er i dag. Dei ser dette som ei skildring av tilstanden i pleie- og omsorgssektoren per i dag. Men i kvalitetsstrategien er kjenneteikna haldne fram som noko som tenestene i framtida skal styre mot; eit slags delmål. Denne ulikskapen kan vi kanskje uttrykkje slik: deltakarane tolka oppgåva vi gav dei til å vere å uttale seg om

kjenneteikna ”stemmer eller ikkje stemmer” med tenestene slik dei trer fram for dei. For Helsedirektoratet har formålet med oppdraget vore å få ei utdjuping av korleis kjenneteikna blir forstått av ulike brukarar. Prosjektet sitt mandat kan altså tolkast ulikt.

Men dette er òg eit interessant resultat, fordi det viser at kjenneteikna (og bak den; strategien), nettopp ikkje har same meining hos alle som les dei. For at strategien i større grad skal verke eintydig, må det kome betre fram at kjenneteikna er meint som noko tenestene skal strekkje seg mot, ikkje at dei fungerer slik i dag.

5.2 Nokre refleksjonar om svake og sterke sider ved materialet

I innleiinga gjorde vi greie for utval av dei ti deltakargruppene og kva for atterhald og sjansar som ligg i dette materialet. Vi diskuterte òg metoden vi har nytta (fokusgruppe) og kva type kunnskap den er eigna til å gi. Når vi no har gjennomgått resultatata frå fokusgruppene, vil vi leggje til eit par kommentarar om kvaliteten i materialet.

I dette arbeidet var det viktig å sanke informasjon frå tre ulike innfallsvinklar til feltet pleie- og omsorgssektoren. Både brukarane, dei pårørande og utøvarane har kvar på si side gitt unike innblikk i feltet ut frå deira røynsler med pleie- og omsorgstenestene. Gjennom å rekruttere personar frå forskjellige stader i Noreg fekk vi òg breiare røynslegrunnlag enn om vi berre hadde gjort samtalar med personar frå eit geografisk område. Ei slik breidd innanfor både posisjon og geografi trur vi i neste omgang gav eit avtrykk gjennom større breidd òg i deira syn på kvalitet og kva dei la i dei seks kjenneteikna.

I kapittel 1.4 peika vi på nokre moglege uheldige konsekvensar av at det var organisasjonar og arbeidsgivar, og ikkje SSB, som rekrutterte deltakarane til fokusgruppene. Når vi no vurderer det i ettertid, er det tydeleg at dei som deltok, særleg innanfor pårørande- og utøvargruppene, var personar med mykje på hjartet og med sterke og varierte meiningar om tema. Med ei anna type rekruttering er det mogleg at vi kunne fått enkelte andre synspunkt sterkare fram. Vi trur at det viktigaste å understreke her er at utan desse sterke stemmene, eller ”opinionsleiarane” som vi òg kan kalla dei, ville vi fått langt færre synspunkt når det gjeld kva kvalitet er innanfor dei seks kjenneteikna.

Det mest uheldige når det gjeld utvalet av deltakarar var etter vår meining at vi ikkje klarte å få med fleire personar frå brukargruppa. Det kan ha ført til nokre færre synspunkt på kvalitet innanfor kjenneteikna enn vi kanskje ville ha fått viss vi hadde fått fleire av brukarane i tale.

Når det gjeld dei to andre gruppene, pårørande og utøvarar, hadde vi ei sterk kjensle av at feltet var nokolunde uttømt med omsyn til moment og synspunkt når vi gjorde dei siste gruppesamtalane. Innanfor den kvalitative metodikken seier ein gjerne at feltet etter ei tid blir ”repetereand”. Fleire gruppesamtalar ville i stort berre ha gitt ”meir av det same” og sannsynlegvis gitt lite nytt når det gjeld dei viktigaste synspunkta på kvalitet.

5.3 Konkretisering av perspektiv og måling av kvalitet

Pleie- og helseinstitusjonane sine målformuleringar har eit anna perspektiv og anna språk enn tenestebukarane og dei pårørande. Strategien er prega av at han er utarbeidd for at utøvarar og leiarar skal yte tenester av god kvalitet. Han legg vekt på *korleis* tenestene skal fungere, mens brukarane og dei pårørande er meir opptekne av *kva* som blir levert. *Strategien har eit prosessperspektiv, medan brukarane og dei pårørande har eit produktperspektiv.* Strategien legg vekt på systematisk arbeid mot betringar: ”Systematisk arbeid med sikte på å eliminere feil gjennom søkjelys på årsaksforhold i systema framfor hos enkeltmenneske skal kjenneteikne verksemda” (vår utheving).

Fleire av formuleringane i den nasjonale strategien synest òg å dreie seg om det samla tilbodet av pleie- og omsorgstenester i forhold til dei samla behova i befolkninga; mens dei som er i kontakt med pleie- og helsepersonell framfor alt er opptekne av kor fullstendig og relevant det tilbodet nettopp dei får er. Ein god illustrasjon på dette er kanskje at det kjenneteiknet deltakarane i fokusgruppene knytte færrast stikkord til var *Tilgjengelege og rettvise tiltak*. Tenestemottakarar og pårørande er framfor alt opptekne av den kontakten dei har med pleie- og omsorgstenestene, og ikkje av kor rettvist andre blir behandla. Dei har eit *individuell* perspektiv, mens kjenneteikna i større grad har eit *kollektivt* sikte.

I det vidare arbeidet med å konkretisere kjenneteikna for pleie- og helsetenestene kan det hende at det derfor er viktig å skilje mellom eit prosessperspektiv, eit kollektivt perspektiv og eit individuelt perspektiv. Korleis pleie- og helsetenestene fyller dei samla behova i samfunnet bør kanskje framfor alt målast ved hjelp av offentleg statistikk. Kor godt eller dårleg pleie- og omsorgsinstitusjonane fungerer vil det vere naturleg å måle ved hjelp av arbeidsstudiar. Til slutt vil det òg vere viktig å konkretisere mål som har med dei individuelle opplevingane til tenestebrukarar, pårørande og tenesteutøvarar å gjere. Dei kritiske suksessfaktorane i forhold til desse synest å vere...

- *eit stabilt tilbod* som både omfattar fysiske, psykiske og sosiale behov og som også omfattar dei pårørande,
- *ein likeverdige kommunikasjon* mellom aktørane og
- *eit høgt og stadig betre kompetansenivå*.

Desse tre typane vurderingar kan byggjast inn i brukarundersøkingar.

Referansar

Haraldsen, Gustav (1999): *Spørreskjemametodik etter kokebokmetoden*, Oslo: Ad Notam Forlag

Nøtnæs, Tore (2001): *Innføring i bruk av fokusgrupper*. Notater 2001/24, Statistisk sentralbyrå. Tilgjengeleg på http://www.ssb.no/emner/00/90/notat_200124/notat_200124.pdf

Helsedirektoratet (2004): *Kvalitet i pleie- og omsorgstjenestene*. Veileder IS-1201, Helsedirektoratet

Helsedirektoratet (2005): *...Og betre skal det bli! Nasjonal strategi for kvalitetsforbedring i Sosial- og helsetjenesten (2005-2015)*. Veileder IS-1162, Helsedirektoratet

Sundvoll, Anne et. Al. (2006): *Praktisk brukertesting*. Intern handbok 2006/87, Statistisk sentralbyrå

Bakgrunnsmateriale med omsyn til metode og analyse:

Gentikow, Barbara (2005): *Hvordan utforsker man medieerfaringer? Kvalitativ metode*. Kristiansand, Høyskoleforlaget.

Thagaard, Tove (2006): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen, Fagbokforlaget

Østbye, Helge et.al. (2002): *Metodebok for mediefag. 2. utgave*. Fagbokforlaget

Anna relatert stoff:

Fornyings- og administrasjonsdepartementet (2007): *Regjeringens innbyggerkonferanse 2007*. Rapport. Tilgjengeleg på http://www.regjeringen.no/upload/FAD/Vedlegg/Fornyning/Innbyggerkonf_07_endelig.pdf

Stoltenberg, Jens et.al. (2007): *Fornyning med innbyggerne i sentrum*. Kronikk, Dagbladet 20. mars 2007. Tilgjengeleg på http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dep/Fornyings-_og_administrasjonsminister/taler_artikler/2007/Kronikk-til-Dagbladet-i-forbindelse-med-.html?id=458328

ULOBA (2007): *ULOBA's forslag til rettighetsfesting av borgerstyrt personlig assistanse og assistansetønad*. Tilgjengeleg på <http://www.uloba.no/templates/Page.aspx?id=491>

Vedlegg A Intervjuguide

Guide for fokusgrupper til kartlegging av kvalitetsbegrepet innenfor pleie og omsorgstjenester

Fokusgruppene skal gi innsikt i hvordan ulike aktører forstår og tolker kvalitetsbegrepet innenfor pleie- og omsorgstjenester. Helsedirektoratets kvalitetsstrategi beskriver kjennetegn på kvalitet med seks kvalitetsdimensjoner. Det skal gjennomføres inntil 12 fokusgrupper, med deltakere som er brukere av tjenester, pårørende til brukere eller tjenesteutøvere.

Viktige momenter her kommer til å være:

- Hva forstår deltakarane med kvalitet / hva er kvalitet innen pleie og omsorg for dem
- Begrepsanalyse
- Presentasjon av direktoratets beskrivelser innenfor dimensjonene – hva tenker deltakarane om disse

Uformell innledning, 5 minutter

Presentasjon av møteleder, sekretær og observatør.

Deltakarane sier navnet sitt,

Utøvere: Om de jobber på institusjon eller med hjemmebaserte tjenester/som personlig assistent

Brukere: Hvilken type tjenester de bruker, hvor lenge det har brukt disse tjenestene

Pårørende: Tilknytning til bruker (foreldre, søsken, ektefelle/samboer, barn, venn), hvor lenge

Hensikten med denne innledningen er å få deltakarane til slappe av og gjøre de vant til å snakke i en gruppe:

Formell innledning (5 min):

Fokusgruppe: En slik samtale som dere nå skal være med på kalles en *fokusgruppe*.

Formålet med slike samtaler er å sette søkelys på og utdype et definert tema

I dette tilfellet er det kvalitet innenfor pleie- og omsorgstjenester i kommunene som er temaet, og vi vil gjerne høre deres tanker og meninger om dette.

Det er dere som skal snakke og gi oss råd. Vår oppgave er først og fremst å lytte. Dere er her for å hjelpe oss, så jo mer dere forteller oss, jo bedre er det.

Opplegg og regler for deltakelse: Sekretæren vil ta notater. Vi har også med en observatør, som er med både for å lære og for å hjelpe til i analysearbeidet. I tillegg blir møtet tatt opp på video. Opptaket fra samtalen og alle navnelister blir bare brukt til intern analyse og ikke viderefremmet på noe vis. Det vil bli tilintetgjort i løpet av 2 måneder etter at prosjektet er avsluttet.

Møteleders/moderators rolle er å styre diskusjonen/samtalen. Han/hun passer på at samtlige kommer til orde, at gruppa holder seg til det som er temaet, samt at vi kommer gjennom opplegget som planlagt. Vi vet at mange har mye på hjertet og mange historier og eksempler å komme med. I og med at vi er såpass mange per gruppe og kun har begrenset med tid til rådighet, kan det hende at møteleder noen ganger vil måtte gå inn og avbryte/pense inn på rett spor igjen.

Det er frivillig å delta. Er det noen som vil trekke seg må de gjøre det nå.

Gjensidig taushetsplikt om det som blir sagt.

Introduksjonsspørsmål 10 minutter

Runde rundt bordet om deltakaranes erfaring:

Da vil vi gjerne høre litt om hvilke erfaringer dere har med pleie- og omsorgstjenestene i kommunen.

- Deltakarane får mulighet til å uttale seg om sine erfaringer – hva de er fornøyde og misfornøyde med
- Brukere: Hvordan synes dere at deres behov blir ivaretatt – får dere den hjelpen dere trenger og den kvalitet dere forventer?
- Pårørende: Hvordan synes dere at behovene til tjenestemottakeren blir ivaretatt? Hvordan blir deres egne behov og forventninger som pårørende ivaretatt?
- Utøvere: To dimensjoner på kvalitet for utøvere:
 - Hvordan blir arbeidet tilrettelagt for at dere skal yte tjenester av god kvalitet? Hvordan er arbeidsmiljøet og arbeidssituasjonen?
 - Hva er viktig for at arbeidsmiljøet og arbeidssituasjonen skal være bra?

Fokusering – hoveddel (ca 1 time)

Sosial- og helsemyndighetene og våre politikere er opptatt av at pleie- og omsorgstjenestene rundt om i kommunene skal ha god kvalitet, og at det skal være mulig å måle kvaliteten på tjenestene. For å få til det, er de avhengig av å forstå hva som er kvalitet for ulike aktører innenfor pleie- og omsorgssektoren. Det er viktig å finne fram til gode mål som kan vise hvordan situasjonen er og om situasjonen endres hvis det settes i gang tiltak. Derfor har de engasjert Statistisk sentralbyrå for å forsøke å finne fram til hvordan kvaliteten på pleie- og omsorgstjenester kan måles.

Til dette trenger vi deres hjelp. Vi skal snakke litt rundt temaet kvalitet, og dere kommer også til å få en oppgave eller to som dere skal gjøre her. Det finnes ingen riktige eller gale svar på de spørsmålene vi kommer til å stille. Det er deres tanker og opplevelser rundt temaet som er viktig å få fram. Det kan hende dere er uenige på en del områder, og det er helt i orden. Dere har ulike forventninger, erfaringer og behov. Det som er viktig er at dere alle får uttrykke det dere mener, uten kritikk eller motforestillinger.

Kvalitet i pleie og omsorg – deltakaranes meninger (10 minutter)

Innenfor pleie og omsorgssektoren yter man en lang rekke tjenester til ulike brukere, med ulike behov for hjelp og assistanse. Vi vil gjerne vite mer om hva dere mener er viktigst for at man skal kunne si at pleie- og omsorgstjenester har god kvalitet. (Del ut oppgaveark 1)

Oppgave 1:

Skriv ned tre kjennetegn på hva **du** mener er viktigst for å kunne si at en tjeneste innenfor pleie og omsorg har god kvalitet. Konkretisering/eksempler

- Ta gjerne utgangspunkt i egen erfaring og de forventninger du måtte ha til tjenestene.

Begrepskartlegging: (15 minutter)

Runde rundt bordet, alle får si sine 3 kjennetegn.

Liste skrives på tavle og hvert blir stikkord nummereres. (Ev. dele ut smålapper allerede nå og be deltakarane begynne å skrive ned stikkordene)

Ev. 5-10 min pause der deltakarane får anledning til å notere ned alle begrepene/stikkordene.

Sortering: (20 minutter)

Presentere de seks dimensjonene (dele ut ark/kort med alle dimensjonene til alle deltakarane, forklare samtidig). Dele ut oppgaveark 2:

Oppgave 2:

Da vil vi be dere sortere begrepene dere har kommet fram til etter hvilket av de seks kvalitetskjenneegnene fra direktoratet dere synes de hører inn under og plassere dem i ulike hauger. Dersom samme begrep passer i flere hauger, skriver man ganske enkelt det aktuelle stikkordet (ev. bare nummeret) direkte på den/de av de seks dimensjonslappene man ønsker å plassere det under. Dersom det finnes begreper man ikke synes hører hjemme under noen av de seks dimensjonene, legges disse til side.

Når alle er klare går vi gjennom resultatet i fellesskap, setter opp en felles tabell der samtlige stikkord plasseres i henhold til de seks dimensjonene/kjenneegnene fra direktoratet og diskuterer de ulike valgene deltakarane har tatt / oppfatningene de måtte ha i så måte (igjen kan samme stikkord plasseres flere steder, men ett og samme stikkord skrives kun en gang per kolonne/dimensjon). Det er også rom for å komme med nye/flere stikkord.

Til slutt skal lappene festes sammen med binders og puttes i konvolutt.

Ekstra oppgave hvis tid: (15 min)

Oppgave 3: (10 min)

I denne siste oppgaven ønsker vi at dere tenker på hvordan pleie- og omsorgstjenestene bør utformes for at det skal være god kvalitet på tjenestene.

Med bakgrunn i det som har kommet fram så langt i samtalen og deres egne erfaringer, hva er deres viktigste *forventninger* til pleie- og omsorgstjenestene? (Prøv gjerne å se et stykke frem i tid)

I denne oppgaven vil vi at dere skal jobbe sammen to og to. Vi vil gjerne at dere skriver ned de viktigste forventningene dere har innenfor hvert av de seks kvalitetskjenneegnene vi har snakket om tidligere. Disse står i listen nedenfor oppgaveteksten.

Det kan være lurt å skrive ned forventningene dere har først, og så rangere dem etter hvor viktige dere mener de er.

Hvis tid, gå igjennom i plenum. Hvis ikke, samle inn.

Pause (5 min)

Oppsummering for avsluttende kommentarer (10 min)

Møteleder foreslår konklusjoner som kommenteres av deltakarane:

Dere synes altså at

Er det da noen som har flere synspunkter/noe de vil legge til? Er det noe vi har glemt? Noen generelle kommentarer? Hensikten med sluttspørsmålet er å gjøre det helt klart at alle synspunkter er kommet frem.

Vedlegg B Kategorisering av deltakarane sine stikkord

1T = gruppe 1 i Tromsø (brukarar)
 2T = gruppe 2 i Tromsø (pårørande)
 3T = gruppe 3 i Tromsø (utøvarar)
 1B = gruppe 1 i Bergen (brukarar)
 2B = gruppe 2 i Bergen (utøvarar)
 3B = gruppe 3 i Bergen (pårørande)
 1O = gruppe 1 i Oslo (brukarar)
 2O = gruppe 2 i Oslo (pårørande barn/unge)
 3O = gruppe 3 i Oslo (utøvarar)
 4O = gruppe 4 i Oslo (pårørande eldre)

Somme av stikkorda er tekne med under fleire kategoriar. Dette kjem fram av kolonnen ”Overlapp”.

Radene merkte med oransje under kategorien ”Kompetanse, eigna personar/system” har meir med utøvarane sine eigenskapar, haldningar og innstilling enn med reint faglege kvalifikasjonar å gjere.

Gr	Nr	Stikkord	Overlapp
Stabilitet			
1T	1	Stabil hjelp	
1T	2	Same personar	
1T	7	Ein kontaktperson	Samarbeid, Forutsigbarheit
2T	29	Tilstreккеleg få hjelparar	Forutsigbarheit
2T	30	Stabilitet	
1B	3	Stabil hjelp	
2B	2	Stabilitet (i personalet)	
3B	1	Trygt og stabilt personale	
3B	12	Stabilitet	
1O	5	Faste personar (utøvarar)	
2O	10	Få hjelpepersonar å rette seg etter	Forutsigbarheit
3O	8	Primærsystemet – færre tilsette per brukar - kontinuitet	Forutsigbarheit
4O	2	Ein fast kjerne rundt brukaren	Forutsigbarheit
Forutsigbarheit			
1T	5	Forutsigbare tenester	
1T	6	Avtalt tid	
1T	7	Ein kontaktperson	Samarbeid, stabilitet
2T	29	Tilstreккеleg få hjelparar	Stabilitet
1B	4	Påliteleg (overhalde avtaler)	
1B	6	Forutsigbarheit	
3B	11	Forutsigbarheit	
1O	1	Utøvarane effektive og presise - hjelp til det brukar treng	Tid/ressursar, fleksibilitet
1O	3	Forutsigbarheit – halde avtaler	
2O	10	Få hjelpepersonar å rette seg etter	Stabilitet
2O	16	Faste personar å rette seg etter - med empati	
3O	8	Primærsystemet – færre tilsette per brukar - kontinuitet	Stabilitet

4O	2	ein fast kjerne rundt brukaren	Stabilitet
Kompetanse, eigna personar/system			
1T	4	Kompetent hjelp	
2T	4	Nok fagutdanna pleiarar	Tid/ressursar
2T	5	<i>Å bli møtt med positive haldningar</i>	
2T	7	Kompetanse	
2T	8	<i>Personleg eignetheit</i>	
2T	9	<i>Kloke utøvarar</i>	
2T	13	<i>Serviceinnstilt system</i>	
2T	15	<i>Verdigheit (sleppe å tigge)</i>	
2T	16	<i>Ærlegdom (ovenfor pårørande)</i>	
2T	20	<i>Anerkjenne "fagkunnskapen" og erfaringa til pårørande</i>	
2T	26	<i>Etikk</i>	
2T	27	<i>Respekt</i>	
2T	35	<i>Opplæring (pårørande involverte)</i>	
3T	5	Fagleg godt miljø	Ivaretaking av tilsette
3T	6	Kurs/vidareutdanning	
3T	8	<i>Eigna folk --> yte omsorg</i>	
3T	13	Kompetanse	
2B	7	<i>Tilpassingsevne. Vere glad i/like å jobbe med menneske</i>	
2B	13	Auke kompetanse/vidare utdanning for personalet	
2B	14	Fagleg oppdatering	
3B	2	<i>Innsikt i sjukdomsbiletet til brukaren</i>	
3B	5	Fagkunnskap hos hjelpar	
3B	7	Oppdatert fagkunnskap	
3B	10	<i>Engasjert personale</i>	
3B	14	<i>Imøtekommande</i>	
3B	19	Kompetent personale	
3B	21	<i>Empati</i>	
3B	22	<i>Kvalifisert personale</i>	
2O	3	Kunnskap og informasjon hos tenesteytarane	Infoflyt & kommunikasjon
2O	4	Kompetanse i hjelpeapparatet	
2O	5	<i>Empati hos ytarane og avgjerdstakarar</i>	
2O	17	<i>Dyktig og engasjert leiar for bustadene</i>	
3O	1	Kunnskap hos utøvarane (og leiinga)	
3O	2	<i>Erfaring hos utøvarane og leiarar</i>	
3O	3	<i>Etikk</i>	
3O	4	<i>Motivasjon hos folk som jobber med tenestene</i>	
3O	9	Vidareopplæring/kunnskap	
3O	13	Arbeid med demens må ha betre/styrkt utgreiing- faglegheit	
3O	11	Faglegheit i heimebaserte tenester	
3O	14	Fokus på ernæring	Førebygging/proaktive tiltak
4O	1	Utdanning/opplæring fag og språk	
4O	6	<i>Respekt hos tenesteytarane</i>	
4O	7	Språkkunnskapar	Infoflyt & kommunikasjon
4O	10	Kunnskap om diagnose	
4O	13	Høg faglegheit i forhold til behova hos kvar enkelt brukar	Fleksibilitet/brukartilpassing
4O	16	<i>Verdiar: haldningar</i>	
4O	18	<i>Ferdigheiter til å bruke kunnskap</i>	

Fleksibilitet / brukartilpassing (omsyn til individuelle behov)			
1T	3	Besøk av beteninga	Tid/ressursar
1T	8	Personleg assistent	
1T	9	Hjelp til det ein treng/ønskjer	
1T	10	Bli spurt om kva ein ønskjer og treng	Inflyt & kommunikasjon
1T	11	Bli lytta til	Inflyt & kommunikasjon
1T	12	Tilrettelegging for ulike behov og evner	
2T	11	(Funksjonell) fleksibilitet (færre stivbeinte retningslinjer/arbeidsinstruksar)	
2T	33	Bruker høve for sosialt liv	
2T	37	Alderstidspassa tilbod	
3T	10	Brukaren i sentrum	
3T	11	Nok tid til brukaren --> aktivisering, verdigheit	Tid/ressursar
1B	1	Fleksibilitet	
1B	10	Omsyn til individuelle behov	
1B	12	Høve til sosialt liv	
2B	11	Sette brukaren i fokus	
2B	12	Hjelp etter behov	
3B	4	Ta vare på brukaren	
3B	6	Får den hjelpa ein har krav på/bruk for	
1O	1	Utøvarane effektive og presise - hjelp til det brukaren treng	Forutsigbarheit, Tid/ressursar
1O	4	Fleksibilitet – at tenestene er tilpassa brukar	
2O	2	Behovsprøvde tenester	
2O	9	Tiltaka må tilpassast den enkelte	
2O	13	Dei det gjeld blir hørte	Inflyt & kommunikasjon
2O	14	Ansvarsgruppa må bestå av personar med "nærleik" til brukaren	
2O	18	Tilfredsstillande dag-/arbeidstilbod	
3O	10	Tenestene individuelt tilpassa og bestemt	
3O	12	Behovsprøvd tidsbruk	Tid/ressursar
4O	12	Stimulering (intellektuell og fysisk)	Tid/ressursar
4O	13	Høg faglegheit i forhold til behova til kvar enkelt brukar	Kompetanse
4O	14	Tenesta må ta utgangspunkt i den subjektive situasjonen til kvar enkelt brukar	
4O	15	Tenesta må ta vare på verdigheita hos brukar	
Samarbeid (alle nivå)			
1T	7	Ein kontaktperson	Forutsigbarheit, stabilitet
2T	10	Samarbeid	
2T	34	Betre organisering	
2T	38	Kommunikasjon mellom hjelpeinstansar – informasjonsoverføring	Inflyt & kommunikasjon
1B	5	Kjemi/samarbeid	Inflyt & kommunikasjon
1B	11	Samarbeid	
2B	9	Samkjørt tilbod	
2B	10	Samarbeid på tvers	
3B	17	Samarbeid	
2O	20	Dersom ikkje avgjerdstakar/rettleiar kan yte direkte - delegere vidare til rett myndigheit	
3O	17	Tenkje heilskapleg med sikte på å dekkje primære behov	Førebygging/proaktive tiltak

20	22	Kommunikasjon mellom ulike instansar må fungere	
40	17	kommunikasjon/utveksling på tvers av fagmiljø	
Tid / ressursar			
1T	3	Besøk av beteninga	Fleksibilitet/brukartilpassing
2T	4	Nok fagutdanna pleiarar	Kompetanse
2T	12	Tilgjengelighet	
2T	14	Tilstreккеleg med ressursar (personal, hjelpemiddel, fysisk miljø)	
2T	19	Ikkje utnytte dei pårørande – gi nok avlastning	
2T	32	God arbeidstidsordning (dispensasjon frå ordninga med tre skift)	
3T	1	Nok ressursar (fagfolk og vikarar)	
3T	2	Tid til diskusjon/samarbeid	
3T	11	Nok tid til brukaren --> aktivisering, verdigheit	Fleksibilitet/brukartilpassing
1B	2	Nok tid	
2B	1	Tid, til å gi brukaren god omsorg utover primære behov	
2B	4	Nok personale	
2B	6	Tid til merksemd	
2B	16	Nok avlastning/pleie og omsorg (pårørande)	
3B	20	Nok personale --> nok tid (til brukar/til pårørande)	
3B	23	Kapasitet/tilgjengelegheit	(Òg fysisk kapasitet)
1O	1	Utøvarane effektive og presise - hjelp til det brukaren treng	Fleksibilitet/brukartilpassing
1O	2	Nok timar – hjelp til det ein treng (aktivt liv – reise, osv.)	
3O	5	Tilgjengelighet	
3O	7	Meir brukartid per tilsett (romslegare rammer)	
3O	12	Behovsprøvd tidsbruk	Fleksibilitet/brukartilpassing
3O	16	Tid til å skape tillit og tryggleik hos brukaren	
4O	3	Tid til å sjå heile mennesket	
4O	4	Tilstreккеleg tid/ressursar	
4O	8	Kvalitetstid	
4O	12	Stimulering (intellektuell og fysisk)	Fleksibilitet/brukartilpassing
Inflyt & kommunikasjon (alle nivå)			
2T	1	Å bli teken på alvor/bli trudd	
2T	17	Pårørande må bli hørt – medverknad, inkludert, open "saksgang"	
2T	21	Bli lytta til	
2T	23	Ulike fagfolk må få komme på banen	
2T	24	Ikkje bli overkjørt	
2T	28	Kommunikasjon (brukar – utøvar)	
2T	38	Kommunikasjon mellom hjelpeinstansar – informasjonsoverføring	Samarbeid
2T	39	Kommunikasjon i forhold til pårørande (begge vegar)	
2T	40	Lese, forstå og følgje opp beskjeder	
1B	5	Kjemi/samarbeid	Samarbeid
1B	9	Oversikt/planlegging	Oppfølging, Effektivitet
2B	3	Tilbakemelding	(utøvar)
2B	17	Informasjonsflyt. God informasjon på alle nivå (personale) Lovar og reglar	Lovar og reglar
3B	3	Gjensidig kontakt (brukar, pårørande og helsevesen)	

3B	13	Informasjon	
20	1	"Konsulentstilling" - gi råd om tenestene	
20	3	Kunnskap og informasjon hos tenesteytarane	Kompetanse
20	6	Rettleiing	
20	13	Dei det gjeld blir hørte	Fleksibilitet/brukartilpassing
20	19	Teke på alvor som pårørande - kjennskap til saka er viktig	
30	15	Gode rapportar – meir utfyllande	
30	18	Kommunikasjon mellom utøvarar og leiing	
40	7	Språkkunnskapar	Kompetanse
40	20	samarbeid med pårørande	
Ivaretaking av tilsette			
3T	4	Tilrettelegging (miljø/arbeidsplass)	
3T	5	Fagleg godt miljø	Kompetanse
3T	9	Stor takhøgde/rom for diskusjon	Førebygging/proaktive tiltak, Oppfølging
2B	5	Personalet blir teke vare på	
30	6	Godt arbeidsmiljø for dei tilsette	
Førebygging / proaktive tiltak			
2T	3	At heile familien blir teken vare på	Oppfølging
3T	9	Stor takhøgde/rom for diskusjon	Oppfølging
20	8	Styresmaktene må aktivt oppsøkje behova	
30	14	Fokus på ernæring	Kompetanse
30	17	Tenke heilskapleg med sikte på å dekkje primære behov	Samarbeid
40	21	Ta vare på pårørande ved gode avlastningstilbod	
Oppfølging			
2T	3	At heile familien blir teken vare på	Førebygging/proaktive tiltak
2T	22	Kommunen må ta ansvar	
2T	31	Kontinuitet	
2T	41	Halde løfte	
3T	9	Stor takhøgde/rom for diskusjon	Førebygging/proaktive tiltak, Ivaretaking av tilsette
1B	9	Oversikt/planlegging	Inflyt & kommunikasjon, Effektivitet
3B	15	Oppfølging	
3B	18	Kontinuitet	
20	11	Vedtaka må faktisk gjennomførast	
20	12	Oppfølging må gå over tid - så lenge behovet er til stades	
20	15	Enkeltvedtak må gjennomførast	
40	11	Jamleg oppfølging av helsepersonell	
Evaluering / kvalitetssikring			
1B	7	Kvalitetssikring/-evaluering	
20	23	Kvalitetssikring av tenestene med omsyn til feil og tabbar	
30	19	Sikring og tryggleik for dei heimebuande – sikrara rutinar	
40	22	kontinuerleg evaluering (eigen og ekstern)	
Lovar og reglar			
2T	18	Kjenne regelverket	

2B	17	Informasjonsflyt. God informasjon på alle nivå (personale) Lover og reglar	Infoflyt & kommunikasjon
2O	7	Følgje lover og reglar	
Nøgde brukarar og pårørande			
3T	7	Nøgde brukarar	
3T	12	Nøgde brukarar gir nødde tilsette	
1B	8	Nøgde brukarar	
2B	8	Tilfredse brukarar. Når den som mottek tenesta er nøgd er kvaliteten god	
2B	15	Innfrir forventningar og behov (som dei har når dei søker hjelp – pårørande/foreldre)	
3B	9	Brukar tilfreds	
Økonomi/ressursar			
2T	6	Tilbod om felles-/aktivitetsrom	
2T	42	Betre økonomistyring	
3T	3	God økonomi	
2O	21	Tilstrekkeleg tilgang på bustader	
2O	24	Økonomiske midlar til å ta vare på behova til den enkelte	
4O	9	Privat "rom"	
4O	19	Realiserbare rammevilkår	
Effektivitet			
2T	2	At hjelpa/hjelpemiddel kjem i tide	
2T	44	Høgare stønadssatsar	
1B	9	Oversikt/planlegging	Oppfølging, Infoflyt & kommunikasjon
3B	8	Kort responstid	
3B	16	Få svar innan rimeleg tid	
Anna			
2T	25	Tryggleik	
2T	36	Pårørande sin innverknad på kva for utøvarar	
2T	43	Politisk engasjement	
2T	45	Samfunnsengasjement (befolkninga generelt)	
4O	5	Gi god hygiene (personleg og omgivnadene)	

Vedlegg C Døme på sorteringstabell og likskapsmatrise for ei fokusgruppe med utøvarar

Kvalitetskjenneteikn					
1) Virkn.	2) Trygge	3) Involv.	4) Samord.	5) Ressursu.	6) Tilgj.
GR3T (utøvarar) - 7 stk					
1) Nok ressursar	3) God økonomi	7) Nøgde brukarar	2) Tid til diskusjon/samarbeid	4) Tilrettelegging	3) God økonomi
12) Nøgde brukarar gir nøgde tilsette	8) Eigna folk	10) Brukar i sentrum	5) Fagleg godt miljø	6) Kurs / vidareutdanning	3) God økonomi
1) Nok ressursar	13) Kompetanse	11) Nok tid til brukar	9) Stor takhøgd	2) Tid til diskusjon/samarbeid	11) Nok tid til brukar
6) Kurs/vidareutdanning	1) Nok ressursar	2) Tid til diskusjon/samarbeid	5) Fagleg godt miljø	4) Tilrettelegging	1) Nok ressursar
9) Stor takhøgd	2) Tid til diskusjon/samarbeid	4) Tilrettelegging	9) Stor takhøgd	8) Eigna folk	2) Tid til diskusjon/samarbeid
2) Tid til diskusjon/samarbeid	7) Nøgde brukarar	7) Nøgde brukarar	1) Nok ressursar	9) Stor takhøgd	3) God økonomi
12) Nøgde brukarar gir nøgde tilsette	8) Eigna folk	10) Brukar i sentrum	2) Tid til diskusjon/samarbeid	4) Tilrettelegging	11) Nok tid til brukar
1) Nok ressursar	13) Kompetanse	11) Nok tid til brukar	5) Fagleg godt miljø	13) Kompetanse	10) Brukar i sentrum
2) Tid til diskusjon/samarbeid	1) Nok ressursar	12) Nøgde brukarar gir nøgde tilsette	6) Kurs / vidareutdanning	1) Nok ressursar	12) Nøgde brukarar gir nøgde tilsette
4) Tilrettelegging	6) Kurs/vidareutdanning	7) Nøgde brukarar	13) Kompetanse	2) Tid til diskusjon/samarbeid	4) Tilrettelegging
6) Kurs/vidareutdanning	8) Eigna folk	10) Brukar i sentrum	4) Tilrettelegging	3) God økonomi	5) Fagleg godt miljø
8) Eigna folk	1) Nok ressursar	1) Nok ressursar	5) Fagleg godt miljø	4) Tilrettelegging	
10) Brukar i sentrum	2) Tid til diskusjon/samarbeid	2) Tid til diskusjon/samarbeid	9) Stor takhøgd	5) Fagleg godt miljø	
13) Kompetanse	4) Tilrettelegging	7) Nøgde brukarar	3) God økonomi	2) Tid til diskusjon/samarbeid	
12) Nøgde brukarar gir nøgde tilsette	5) Fagleg godt miljø	8) Eigna folk	9) Stor takhøgd	6) Kurs / vidareutdanning	
3) God økonomi	8) Eigna folk	9) Stor takhøgd	9) Stor takhøgd	9) Stor takhøgd	
4) Tilrettelegging	9) Stor takhøgd	10) Brukar i sentrum	10) Brukar i sentrum	1) Nok ressursar	
5) Fagleg godt miljø	10) Brukar i sentrum	11) Nok tid til brukar	11) Nok tid til brukar	3) God økonomi	

Gruppe 2 Bergen (utøvarar)						
Stikkord:	Kvalitetskjenneteikn					
	1) Verkn.	2) Trygge	3) Involv.	4) Samord.	5) Ressursu.	6) Tilgj. Anna
D1					1	
1					1	
2					1	
3					1	
4					1	
5		1				
6		1				
7		1				
8				1		
9				1		
10				1		
11			1			
12						1
13		1				
14		1				
15			1			
16						1
17				1		

Figur 2: Døme på likskapsmatrise. Matrisa viser korleis ein av deltakarane på gruppe 2 i Bergen har fordelt dei 17 stikkorda gruppa kom fram til i høve til direktoratet sine kvalitetskjenneteikn.

Vedlegg D Nokre av dei mest frekvente stikkorda per kjenneteikn

Oversikta er laga ut ifrå den stikkordssorteringa åtte av dei ti gruppene gjennomførte. Berre stikkord som over halvparten av deltakarane i ei gitt gruppe har sortert under det same kjenneteiknet, er tekne med.

1) Verksame tiltak	2) Trygge & sikre tenester	3) Brukarinvolvering	4) Samordning og kontinuitet	5) God ressursutnytting	6) Tilgjengelege og rettvise
<p>Kompetanse</p> <p>Samarbeid</p> <p>Etikk</p> <p>Respekt</p> <p>Brukar høve til sosialt liv</p> <p>Auke kompetanse – vidareutdanning for personalet</p> <p>Fagleg oppdatering</p> <p>Innsikt i brukaren</p> <p>Sitt sjukdomsbilete</p> <p>Tiltak tilpassa brukar</p> <p>Vedtaka må innfriast</p> <p>Enkeltvedtak må overhaldast</p> <p>Kvalitetssikring</p>	<p>Brukar høve til sosialt liv</p> <p>Høgare stønadsatsar</p> <p>Å bli teken på alvor/bli truidd</p> <p>Kompetanse</p> <p>Kjenne regelverket</p> <p>Stabilitet</p> <p>Kontinuitet</p> <p>God arbeidstidsordning</p> <p>Betre organisering</p> <p>Pårørande sin påverknadskraft i høve til kva for utøvarar</p> <p>Eigna folk</p> <p>Nok ressursar (fagfolk og vikarar)</p> <p>Tid til brukar</p> <p>Tid til merksemd</p> <p>Trygt og stabilt personale</p> <p>Engasjert personale</p> <p>Forutsigbarheit</p> <p>Stabilitet</p> <p>Kompetent personale</p> <p>Empati</p> <p>Kvalitetssikring</p> <p>Faste personar å forholda seg til</p> <p>Kunnskap og informasjon hjå tenesteytarane</p> <p>Kompetanse i hjelpeapparatet</p> <p>Gode rapportar</p>	<p>Å bli teken på alvor/bli truidd</p> <p>At hjelpa / hjelpemidla kjem i tide</p> <p>At utøvarane er personleg eigna</p> <p>Kjenne regelverket</p> <p>Ikkje utnyta dei pårørande – gi nok avlastning</p> <p>Nok fagutdanna pleiarar</p> <p>Tilbod om felles-/aktivitetsrom</p> <p>Verdigheit</p> <p>Tryggleik</p> <p>Kontinuitet</p> <p>God arbeidstidsordning</p> <p>Nøgde brukarar</p> <p>Brukaren i sentrum</p> <p>Nøgde brukarar gir nøgde tilsette</p> <p>Nok tid til brukaren</p> <p>Setje brukaren i fokus</p> <p>Brukar teken vare på</p> <p>Brukar tilfreds</p> <p>Informasjon</p> <ul style="list-style-type: none"> - Samarbeid - Behovsprøva tenester - Tiltak tilpassa brukar - Dei det gjeld blir høyrde 	<p>Brukar høve til sosialt liv</p> <p>Betre organisering</p> <p>Fagleg godt miljø for stor takhøgdom/rom for diskusjon</p> <p>Samkøyrte tilbod</p> <p>Samarbeid på tvers</p> <p>Stabilitet</p> <p>Kontinuitet</p> <p>Konsulentar som gir råd om tenestene</p> <p>Tiltak tilpassa brukar</p> <p>Kommunikasjon mellom ulike instansar må fungera</p>	<p>Nok fagutdanna pleiarar</p> <p>Kompetanse</p> <p>Ulike fagfolk må få høve til å medverke</p> <p>Tilrettelegging (miljø / arbeidsplass)</p> <p>Kort responstid</p> <p>Behovsprøvd tidsbruk</p> <p>Motiverte utøvarar</p>	<p>Etikk</p> <p>Følgje lovar og reglar</p>

Vedlegg E Meir om datainnsamlinga

Meir om fokusgrupper

I tillegg til møteleiar/moderator er det som oftast ein sekretær til stades som tek notat og oppsummerar det som blir sagt i gruppa. Møta blir normalt tekne opp på video og/eller lydband som blir brukt i det påfølgjande analysearbeidet. I tillegg kan det vere ein eller fleire observatørar til stades som følgjer samtalen, gjerne frå eit anna rom.

Til hjelp for å styre gruppediskusjonen nyttar ein det ein kallar ein intervjuguide. Denne fungerer som ein møteplan og ei hugseliste for den som leiar fokusgruppa, moderatoren, men det er òg eit poeng at samtalen er open for relevante tema som ikkje er planlagde. Moderator har ansvaret for å styre samtalen slik at verdifull informasjon kjem fram samtidig som intervjuguiden gir retninga. Ei viss tilpassing er ofte naudsynt. Under samtalen konsentrerer ein seg typisk om tre-fem hovudpunkt eller nøkkelspørsmål, knytte til det faktiske temaet for samtalen. Det er òg vanleg å gi deltakarane ei eller fleire oppgåver dei skal løyse undervegs.

Resultata som sit att frå fokusgruppene er baserte på utsegnene til deltakarane slik dei kom fram under samtalane. Når ein nyttar denne metoden er det viktig at det er *deltakarane* sine oppfatningar og synspunkt som kjem fram.

Rekruttering

Sjølve rekrutteringsjobben vart meir omfattande og tidkrevjande enn vi hadde sett for oss. Spesielt i Oslo og omegn vart det vanskeleg å nå fram til dei vi faktisk ønskte å spørje. Vi erfarte raskt at dersom vi kontakta kvart enkelt søknads- eller bestillingskontor eller tilsette innanfor heimetenesta direkte, vart vi som oftast bedne om først å snakke med personar høgare oppe i systemet og få godkjenning derifrå først. Først tok vi kontakt med områdedirektørar, bydels-, distrikts- og avdelingsleiarar. Så tok det tid før desse fekk teke saka opp med sine underordna igjen og kome tilbake til oss med eit svar. På grunn av teieplikta ønskte ingen av dei vi kontakta å gi ut lister over medlemmar/tilsette/pårørande som vi sjølve kunne kontakta. Dei ønskte å gjennomføre rekrutteringsjobben sjølve, noko som i sin tur ofte førte til at dei såg på oppgåva som for omfattande og tidkrevjande. Omleggingar, omorganisering, flytting, få ressursar og stort tidspress var blant dei vanlegaste årsakene til at dei ansvarlege innanfor heimetenesta svarte nei.

I Tromsø og Bergen fekk vi hjelp til rekrutteringa frå ulike instansar: KS, Fylkesmannen/Helsetilsynet, helse- og omsorgsavdelingane i kommunane, og ULOBA – Andelslag for borgarstyrt personleg assistanse. I Oslo måtte vi i langt større grad ty til eigne nettverk og kjente for å finne deltakarar til gruppene.

Mange av dei organisasjonane, forbunda, laga og foreiningane vi vende oss til, sende eller la ut informasjon om gruppene via e-post eller nettsider. Responsen frå enkelte grupper var god, medan det frå andre ikkje melde seg nokon interesserte. Vi sit igjen med eit inntrykk av at Oslo-området er ganske metta når det gjeld fokus på temaet pleie og omsorg; Fleire av dei organisasjonane og foreiningane vi var i kontakt med refererte til andre relaterte prosjekt som dei i den seinare tida hadde fått tilbod om å delta i, anten i form av spørjeundersøkingar, intervju eller møte.

Tenestebukarane skulle vise seg å bli dei det i praksis var vanskelegast å få tak i og til å møte opp. I ei av gruppene var det slik at fleire av deltakarane kom frå den same institusjonen eller kjende einannan frå før. Unge funksjonshemma var som venteleg særst vanskeleg å få med. Samstundes syntest vi det var viktig å få med denne typen brukarar; vi rekna med at behova, synspunkta og erfaringane deira ville kunne skilja seg noko frå dei resterande brukarane sine. Vi enda til slutt opp med berre ei handfull deltakarar, men valde altså å gjennomføra eit møte med desse likevel.

Pårørandegruppene, og spesielt då gruppene for pårørande til barn/unge, var dei det vart størst oppslutning om, og deltakarane i alle desse gruppene var engasjerte og ivrige.

Intervjuguide

Intervjuguiden som vart brukt ligg ved (Vedlegg A Intervjuguide). Her går det fram at intervjuet har tre store bolkar. Først fekk deltakarane høve til å seie kva for røynsler dei har med pleie- og omsorgssektoren, på godt og vondt. Dette gav deltakarane ein sjanse til å få komma med litt av det dei hadde på hjarta og gjorde at alle i gruppa fekk uttalt seg og dermed medverka med noko. Etter å ha gitt dei ei kort innføring i det arbeidet direktoratet er i gang med, bad vi så kvar av deltakarane om å komma opp med tre stikkord for kva som kjenneteiknar pleie- og omsorgstenester av god kvalitet. Desse stikkorda vart sidan noterte ned i ei felles liste i plenum. Til sist presenterte vi dei seks kvalitetskjenneikna frå direktoratet og bad deltakarane om å sortere stikkorda frå lista ut ifrå desse seks. Der tida strakk til kørde vi til slutt ein felles gjennomgang av sorteringa og samla resultatata i ein og same tabell. Ved å ta ein slik gjennomgang i fellesskap fekk deltakarane høve til å argumentere for vala dei hadde gjort, og vi fekk kartlagt kva for like og ulike synspunkt og oppfatningar deltakarane hadde i høve til kvalitetskjenneikna.

Dei tre bolkanane fokuserar soleis på

1. eigne røynsler frå pleie- og omsorgssektoren,
2. eigne syn på kva kjenneteikn for kvalitet i denne sektoren er,
3. og så til sist korleis desse kjenneteikna passar i hop med kjenneteikna frå direktoratet.

Det er altså eit skilje i datamaterialet mellom det som kjem fram før vi legg direktoratet sine kjenneteikn på bordet, og det som blir sagt etterpå. Når vi legg fram datamaterialet i analysen, vil vi la skiljet i intervjuet også virke styrande inn på strukturen i analysen.

Guiden vart justert noko, både etter Tromsø- og Bergens-runden. Det vart blant anna lagt til eit lite ekstra avsnitt om moderator si rolle, med vekt på at det er ein *styrt samtale/diskusjon* det dreier seg om; erfaringa frå dei første gruppene tilsa at det burde presiserast at det ikkje alltid vil vere tid nok til at alle får kome med alt dei har på hjarta, og at moderator om nødvendig kan komma til å bryta av og vri samtalen inn på riktig spor igjen. Spesielt i pårørandegruppene var det nødvendig å passa på at alle fekk sjansen til å komma til orde, samt sørgja for at vi kom gjennom opplegget slik vi ønskte i den tida vi hadde til rådighet.

Etter å ha prøvd ut oppgåvene, omgrepskartlegginga og –sorteringa, i praksis, vart òg desse avsnitta i guiden konkretiserte noko meir. Det vart til dømes sett ei grense på tre stikkord per deltakar i tilknytning til oppgåve 1. I tilknytning til sorteringa avgjorde vi – ut ifrå første gjennomkøyring – at det var greitt å leggje enkelte omgrep til sides dersom ein ikkje syntest dei passa inn i høve til nokon av dei seks kjenneteikna, samt at ein har høve til å plassere eitt og same omgrep i fleire haugar dersom ein meiner det kan relaterast til fleire av kjenneteikna. Etter å ha prøvd oss litt fram, konkluderte vi med at bruk av ein enkel tabell i Word eller Excel var mest formålstenleg når ein skulle samanfatta og gå gjennom sorteringsresultata i plenum.